

Irodalmi Jelen

Anavi Ádám 95 éves

Szembesítés egy életművel

A 95 éves mester verseiről és verseiből az ötödik oldalon olvashatnak összeállítást

...Végül is mi az, ami Anavi Ádám költészetét alkotja? Milyen fontos elemekből adódik össze világa? Talán mindenek közül a legfontosabb az etikai tartás. Anavi Ádám első kötetétől kezdve egy aktív humanizmus eszménye szerint vádol, véd, félt, vagy ítél. „Hazám, Európa, aggódok érted” – írja első kötetében. Magát európainak érzi, az európaiság minden pozitívumával és korlátjával egyetemben. „Kína bölcsője lehet mélyebb, mint Te, / de idegen nekem - / s nem kell a mély, mibe szállni nem tudok. / S a

barna tér sem, / mely csak űr szememnek”. A hitlerizmus „barna tere” a nemzeti-szocialista gondolkodás, a „vezényszó / bakancs / parancs / standard szellem” éles elutasításra talált már a negyvenes években. Elutasításra talált már akkor verseiben mindennemű nyárspolgárság (Pedagógia jobb házból való gyerekeknek) és talpnyaló megalázkodás (Ovidius Tomiból). Ezek az erkölcsi pillérek mindmáig épen maradtak költészetében.

(Mandics György, Igaz Szó, 1989/2)

85 éve
hunyt el
Ady Endre

Négy-öt magyar
összehajol

Itt valahol, ott valahol
Esett, szép, szomorú fejekkel
Négy-öt magyar összehajol
S kicsordul gúnyos fájdalomból
Egy ifjú-ösi könny, magyar könny:
Miért is?

És utána, mint a zápor
Jön a többi könny:
Miért is, miért is, miért is?
S nincs vége könnynek s miértnék.
Fölöttük hahota köszön,
Hahotája, akik nem értnék
S akik sohase kérdik s kérdték:
Miért is?

És csöpög a könny:
Miért is, miért is, miért is?
És hömpölyög fönt a hahota,
Hogy soha, soha, soha.

Ennyi búsulással fényesen
Nyílnék meg az Ég,
Ahol csak Ég és okos üdvösség van.
S itt nem elég.
Itt nem kell csak a könny
S itt valahol, ott valahol
Esett, szép, szomorú fejekkel
Négy-öt magyar összehajol.
Miért is, miért is, miért is?

Baranyai Ferenc 1923-ban született Aradon, egyike az aradi képzőművészeti élet legjelesebbjeinek. A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémia befejezése után visszatér szülővárosába. Évtizedeken át dolgozott a Megyei Múzeum restaurátoraként, 1956 óta rendszeresen szerepel egyéni és csoportos tárlatokon, Aradon, Bukarestben, Temesváron, Nagyváradon, Szegeden és az országhatárokon túl is. Egyik kritikusa szerint, munkáira az a legjellemzőbb, hogy a finoman felépített képszerkezet közép-pontjában mindig egy emberi alak helyezkedik el. A tavaly ősszel nyolcvanadik életévét betöltő mester munkái megtalálhatóak számos európai és amerikai magángyűjteményben. Lapszámunkat az ő alkotásaival illusztráljuk.

Burus János Botond

Elisabetta BiceRossi szeretne hazamenni

Mint hogy a morfin mellékhatásként székrekedést okozhat, az e szerrel kezelt betegeknek sokszor hashajtót is adnak.

A múlt pénteken közepes erősségű földrengés rázta meg Olaszország középső részét. A földmozgás hatására magához tért a kómából egy 47 éves asszony. Az umbriai Foligno kórházának intenzív osztályán már huszonöt napja és tizenhét órája fekvő eszméletlenül Elisabetta BiceRossi polgári iskolai kézimunka-tanár. Giuliano Bifárin professzor, a kórház főorvosa szerint a rengések és Rossi kisasszony ébredése időben pontosan egybeestek: 9 óra 26 perckor történt.

– Hogy vagyunk? – kérdezte a napi vizitnél dottore Bifárin, és kedvesen beleigazította a pokróc egyik csücs-

két a huzatba. – Hát hogy is lehetnének, áldott legyen a Madonna – mondta hálás szemekkel Elisabetta.

Nem, szédülést nem érez. Talán egy kis gyengeséget, de az majd elmúlik. Bifárin főorvos még egyszer végignézett a betegén, miközben pirulákat rendezett három – reggel, délben, este – rekeszbe. Azt nem tudja megmondani, hogy hány napig tartandó a kisasszony kivizsgálás alatt. Feküdni kell, a pihenés csak használ, az ember viszont nem találkozik mindennap ilyen különleges esettel, ugye.

– Tátátátám! – kiáltotta Filippo Morovetti, a fiatal fizioterápiás szakorvos. Mindig ezeket a megjele-

néseket csinálta, váratlanul ugrott be az olajfestékkel mázolt folyosóról az ajtókeretbe. Soha nem volt rosszkedvű.

– Filippo Morovetti, a fizioterápia doktora, a mozgás javítója pusztán kézzel és elektromos berendezésekkel! Tessék velem parancsolni! Egyedüli alkalom! Engem minden hölgy a saját lábán hagy el!

Vigyorgva odatangozott a kézimunka-tanár nő ágyához, és megkérdezte, szólíthatja-e Erzsikének. Csak egy percre ugrott fel, hogy a kisasszonyt egy nyugodtabb terembe kísérelje. A kórházi ágy alá hajolt, elfordított néhány kart, amitől Elisabetta BiceRossi feje vízszintes helyzetbe került, és elkezdte fél kézzel, még mindig tangózza gurítani az ágyat a nyitott ajtó felé. A fordulónál integetett, pápá, és egy csókot dobott hátra. Morovettit szerették a betegek, mert vicceket mesélt, soha nem volt ideges és nős. Egy Lui nevű, tizennégy kilós homokszínű herélt kandúrt tartott.

Folytatása a VI. oldalon

ANAVI ÁDÁM

Csillagok érintése

(Téli hármass-vers)

I.
Árnyékom nincs. – Fagy ver éket,
tölgy durrogása a mérték,
kőrme hegyén próbálgatja
téli szél éjféli élet.

Nincs nyomom. – Fehérbe bújva
hallgat lent a győztes asszony.
Arccal bukom le a hóba:
mintázom halotti maszkom.

II.
Kék idő hó-masszát csurgat
hangtalan a földgolyóra,
mintha: hogy azt újra öntse,
negatívot venne róla.

Csillagok pendülnek. – Látják:
nincs sehol se ránc, se árok.
Égig ér a csend: jövődő
arcom fehérsége. – Várok.

III.
Színpad, szabadtéri. – Fák, ég,
zúzmará, hold: fényvetítők.
Innen mondanám el azt az
egy szót, világmelegítőt!

Nézőtér, hóarcok, éggel
összenőtt fa várja: kezdjék!
– Egyszer mindenki megtartja
valahol szerzői estjét.

Állok. – Zúzmará-kristályzás
fog körül, – feléri kezem.
Ujjaimból fény sugárzik:
Csillagokkal érintkezem.

- ♦ Kántor Lajos: A Kapu
Zöldi László búcsúzik egy kéziszedőtől
Farkas Wellman Endre két verse II. old.
- ♦ Kukorely Endre: Falun
Fried Noémi és Balázs K. Attila versei
Ferencz Zsuzsanna: Kik és Mik III. old.
- ♦ Színház: Varga Anikó ír a szatmáriak által
bemutatott Griskovec darabról IV. old.
- ♦ Debüt: Varga Melinda V. old.
- ♦ F. Bréda: Prométheusz, piromania magna
Demeter Zsuzsa recenzója Király László
kötetéről VII. old.
- ♦ Kulturális hírek VIII. old.

FARKAS WELLMAN ENDRE

Trójai képeslap Kolozsvárról

N.B. kisasszonynak, csak úgy

partjain csak krokodil az asszony:
itt e folyó, holmi Szajna-féle,
hívják Donnak, Temzének, Szamosnak
nem tudom, de nem talál a képbe.

itt a város. látod, ez, barátném.
óva óv vagy kiköp, s elfelejt.
villamos zötyög és pénz beszél
sínylődik a láncra vert selejt.

itt a főtér. faló nyerit rajta.
ahogy illik: be van vonva bronzal.
gipsz király meg réz-alattvaló
röhög szembe mai héroszokkal.

itt egy utca. nagyon híres utca.
romkertjét már benötte a páfrány.
itt a templom. történelmi szcena:
pasas gyikkal. gyík vagy anyasárkány.

egykedvű ősz: lábunknál a város.
Fellegrvár, és szemben ott a Hója.
amíg bennem Kolozsvár világít,
addig benned ott sötétlik Trója.

Terra

adj nevet neki. félelme átvilágít egyszer
és felismered amint visszapásztáz rája
s szemébe villan egy pipacs fénydudája.

egy ragozatlan léitgét akartam: ha lett
volna rá bár egy rossz esélyem, tudni,
s lehetőleg vagy netán itt e földön.

öntudatlan, mint legelső szerelmet,
első csókot, a testnek gügyögését
húsomban hallom széthordja a hangod

és itt kísért míg ruháid szétdobáló
s szavakba búvik, remegve észrevétlen
harminchárom alakban s -félekeppen

esélyem úgyse lenne: s kiválasztalak
hogya a válaszkótló hitvány válaszfalak
takarjanak és arcod már ne lássam

s ha agyadban érzed az emlékezés készt
nézz csak énám: mint rándul meg a vállam

Kántor Lajos A Kapu

(Mikes Kelemen 15)

Százéves ház talán már Amerikában sem olyan ritka – nálunk, Erdélyben éppenséggel nem az. Ennek a mi házunknak mégis, azt hiszem, érdekes a története, onnan kezdve, hogy Reményik Sándor apja építette, azóta pedig a kapuján sokan jártak-járnak ki-be. Mindenféle régi dokumentum is előkerült fiókokból, pincéből-padlásról, naplók, följegyzések, levelek. Kilenc hónapon át készült és végül elkészült a könyv, a Ház könyve (nem a milícia által egykor kötelezően elvárt, számonkért „Carte de imobil”); kutatásaim eredményét naplószerűen igyekeztem rögzíteni, így született meg A Kapu.

A könyv második felében már nem a nagyszüleim és szüleim felhalmozta, illetve rájuk vonatkozó szöveg-göngyöleg található, itt már az én leveleimből (mások ide címzett leveleiből) válogattam. Az alábbi fejezetben ebből a válogatásból kap némi ízelítőt az olvasó, jelzésekkel, hogy milyen időkét éltünk meg – például a hatvanas évek elején.

2003. június 21.

A hársillat betölti az udvart – de nem biztos, hogy a Mikes utcát is, mint régebben. Baljós jelként konstataituk, napokkal korábban, hogy mennyi száraz levelet fúj le a szél, a nagy rekkenőségekben, esőhiányban talán ki sem pattannak a virágrügyek.

Még mielőtt azonban a természetet kikövetelt volna a jogát, megjelentek a szomszédok az építők, az elnéptelenedett zsinagógából egyetemi judaisztikai központot faragni hivatottak, azzal a kéréssel, hogy engedjük levágni a tetőre átnyúló, csatornát eldugó ágakat. Az elmúlt évtizedek során nem lett ebből vita, az ezüstárs és mi sem sérültünk a helyi, méltányos beavatkozás következtében. Most viszont, kihasználva egy óvatlan pillanatot, a villanyfűrésszel érkező alkalmazottak nekiesetek a századik évéhez közeledő, csodálatosan arányos fának – természeti műemlék (volt?), mondhatnánk nyugodtan a bíróságon –, fél karját mérszárólták le.

Az évről évre várt hársvirágzás 2003-ban tehát fájdalmat hozott. Remélem, még használható tanulságot is, hogy az ember keményebben védje az övét, a jogait; a mindenáron barátságúra törekvés, az engedékenység vissza nem fordítható kárt, szenvedést okoz.

Viszonyok, viszonyítások, tanulságok... Ismét visszatérve a levelekhez, kezemben tartok egy sajátot – feleségem őrizte meg –, Maros – Magyar Autonóm Tartomány Ludas rajonjába, Keresztelőszentpálra címezett, Nagy Erzsébet névre, 1962. február 16-án. Kitépelt irkalapra írtam, Búzában, ahová az értelmiségiek (írók, egyetemi tanárok, zenészek stb.) téli falusi „kultúrunkájá” – keretében kerültem el. Mit meg nem tesz egy szerelmes, az udvarlás fázisát élő ifjú, ha jóvendőbelije tanácsolja: tapasztalja meg személyesen (ahogy ő is tette, a kolozsvári tanítóképző friss végzettjeként, 1955-től, a mezővárosi Búzában), hogyan élnek emberek Erdélyben. Tíz nap az öt évhez képest persze viccnek hat, mégis idézem a búzai levélben leírtakat – legalább az unokáknak emlékeztetőül, az ántivilágból (vajon valóban annyira „ánti”, mint a budapesti vagy akár a kolozsvári kényelemből tűnik?):

Hogy megint megfogadtam tanácsodat, azt a levél-papírról is láthatod. Elfelejtettem ugyanis ívpapírt hozni, s így csak ilyen van. Igaz, ne szidjam Búzát azért

is, amiben nem biztos, hogy hibás, mert nem is kerestem az üzletben papírt.

Szóval úgy történt, hogy szerda reggel megérkeztünk Szamosújvárra, kilenckor. Kettőig vártattak, mert a rajoni bizottságnál gyűlés volt, akkor történt a szétosztás. Eredetileg engem Kékesre osztottak be, egyedül (ha még emlékszel, Habadoc után van, végállomás) s aztán cserélgettünk, míg végül Balogh Dezsővel kerültem ide (lektor a magyar nyelvészetben, azelőtt az Igazságnál volt; eddig csak névről ismerem, nagyon rendszeresen viselkedik).

A szamosújvári gyűlés után ténferegünk 1/2 5-ig, az autót aztán (jegy-közelharc után) 5-kor indult. Kb. 1/2 7-kor voltunk Habadoccon, koromsötétben és teljes ködben. Az autónál nem állt senki, szekeret egyelőre nem láttunk (hozzá kell tegyem: a rajonnál közölték, hogy értesítettek minden illetékes néptanácsot – amelynek nincs autóbusszmegejőllója –, várják szekerrel az érkezőket). Már éppen nézelődünk, hol lehetne itt éjjelre megszállni, amikor lovak körvonalait véltem felismerni. Nagy nehezen odáig vergődünk a sáron át, valóban szekér volt, s rá öt percre előkerült a kocsis is. Így aztán a néptanács „hintóján” (trásurá – mondták a rajonnál) vonultunk be Búzára. A másfél óras úton igazán hosszú nőttél a szememben (nem gúnyból írom), hogy ezt öt évig kibírtad. Ilyet még nem láttam s Balogh se, aki pedig ismeri a Mezősége, odavaló. Nem is az úton jöttünk (az elején), mert az még kocsival is járhatatlan volt. Csak itt, a vendégszobában láttam, hogy a szó szoros értelmében nyakig sáros lettem (felsapott a kerék a sár a kabát gallérjám), nem is beszélve a csizmáról – pedig alig jöttünk gyalog néhány lépést. Szerencse, hogy mégis elhoztam a csizmát, ugyanis otthon eljövétel előtt fölpróbáltam, s egyedül nem tudtam lehúzni, s ezért otthon akartam hagyni. Úgy látszik, minden bővül, tágul, még a csizma is, mert az este már egyedül – bár nehezen – le tudtam húzni.

Ezek a természeti viszonyok. Másnapra ugyan már fagyott, s most viszonylag kisebb a sár, mégis van mit kefélni a csizma felső száján is.

Első éjjel a hideg majd megvett, ketten aludtunk Baloghgal egy szélesebb ágyon, két pokróccal, a másikon ugyanis a rajoni IMSZ-aktivista feküdt. Az elmúlt éjjel nem volt itt, s fát is többet kaptunk, így nem fáztunk. (...)

A búzai viszonyokból (belülről) még nem sokat láttunk, voltunk tegnap az iskolában, Zsüdi magyar-órán, ma pedig egy gyakorlati órán. Az igazgató nagyon szimpatikus (az a fiatal), a termek nagyon hidegek, a gyerekek fűzetei – Zsüdi mutatta – rendkívül primitívek. Van egy egészen jóképű tanárnő (liceumot végzett), a néptanácsi titkár felesége, éneket tornát, földrajzot tanít és a kórust vezeti. Tegnap este voltunk a kórus és agitációs brigád próbáján, majd megfagyunk, teljesen fűtetlen terem. Ma ugyanúgy egy déli iskolai ünnepélyen (a művelődési otthonban). Ilyen körülmények között igazán szép, ha valamit is fel tudnak mutatni. Hat évig ezt csinálni – elég nehéz, bár hasznos iskola. Most utólag sajnálalak igazán s mértem fel, mit jelent ehhez képest akár Szentpál is (a vasút és a gáz főképpen, de az emberek is – bár hozzánk a vezetők nagyon kedvesek, a néptanácsi elnök, talán Cioarbának hívják, azelőtt párttitkár volt, sokat ül itt, és sakkozik). Segi-

teni, azt hiszem nem sokat tudunk, viszont hasznos, hogy látja az ember, így is lehet élni – bár nem volna szabad! Allítólag tavasszal hozzákezdene a Habadoc – Búza-i út építéséhez, s akkor sokminden megváltozik. Jó, hogy Neked ezt nem kell megvárni.

A jövő hét csütörtökig leszünk itt, csütörtök (11.22.) délután indulunk a tervek szerint Szamosújvárra, ott alszunk, s a péntek reggeli megbeszélés után megyünk haza. Ha van remény rá, hogy addig megkapjam válaszodat (Te ismered az itteni postát), ide írd, ha nem, 23-án remélem otthon fog várni a levél. Bicucival (a keresztelőszentpáli román igazgatóval) legyél inkább engedékeny, még mindig sokkal jobb Búzában! (Ezt nem panaszként írom, 10 nap igazán nem sok.)

A (Korunk) szerkesztőség másfajta „terep”-tapasztalatokkal is ellátott, noha nem riporteri feladatkörben dolgoztam. Galaci képeslap tanúskodik róla, 1963. május 20-án küldtem haza, szüleimnek, ezzel a beszámolóval: „Ma reggel érkeztem ide, fászsztó bukaresti öt nap után. Innen még visszamegyek Bukarestbe, nemcsak a kiadó miatt, hanem mert Szemlérel is így egyezkedtünk; akkor fog elvinni néhány emberhez, akiket most nem sikerült megtalálni. Itt Galacban megpróbálok egy kicsit pihenni, kéthetes szállodai életmód a sok hajszával s a bukaresti távolságokkal eléggé kimerítő. De azt hiszem, lesz eredménye is.” Jártam a galaci hajógyárban, írtam is róla.

Kellemesebb kirándulásra, illetve családépítő nyaralásra emlékeztem az ugyancsak Mikes (Croitorilor) utcába címzett, jó hangulatú közös levél, a Brassó melletti Tömösről (1964. augusztus 3.). Laci fiunk érkezésére készülve, játéka, kártyázásra, gondtalan szórakozásra koncentráltunk – erre utal a kismama fogalmazásában a kedves dési rokonoktól tanult levélindítás is: „Ezen pár sorainkkal tudatjuk, hogy férjemurammal együtt jó egészségben megvagyunk, melyet Istentől Mindnyájunknak viszont kívánunk.”

Közben nyilván nem szünetel az irodalmi kapcsolatépítés, szervezés, szerkesztés. Tulajdonképpen 1962 tavaszától-nyaratól erről szól az élet. Expresszlevél Budapestre, Czine Mihálytól (a pesti pecsét 1962. augusztus 3-át, a kolozsvári augusztus 7-et mutat):

Kedves Lajos

alá is húzom, mert csakugyan az vagy és újra kérek valamire. Ha a gonosz istenek közbe nem szólnak ismét, jövő kedden indulok Hozzátok. Illetve először Nagykarolyba, a rokonaimhoz, mert végül is hozzájuk gyanú nélkül kérhetek útlevelet. A hivatalos kiküldetésből nem lesz semmi. A Román Akadémia közölte a Magyar Akadémiával, hogy azok a könyvtárak stb., melyekben én dolgozhatnék, átszervezés alatt vannak. Mindegy, tudomásul vétetett. Így arra kérék, ami elérhető anyag Nálad van, majd mutasd meg. S valami lakáshoz is segíts. Pénzem, azt hiszem, lesz. Még arra is gondolhatnál, hogy Vásárhelyen miként tölthetnék pár napot, ha egyáltalán lehetséges másfelé is utazni, mint ahova az útlevél szól.

A Móríc-cikket persze nem írom meg; nemigen látnák azt Nálatok szívesen. S különben is, akkor a magam dolgairól nem írhatnék. Megírod azt Te vagy Balogh Edgár, mindent ismertek. Főnöködnék nem írtam, gondolom ez nem is olyan nagy baj. A Magyar Elbeszélőket azóta biztosan megkaptad, s a jövő héten talán találkozunk is. Addig is szeretettel üdvözlök

CZINE MISKA

(Miska kolozsvári szállása a Mikes Kelemen 15-ben volt – még az emeleten. A földszintre visszaköltözve, lettünk igazán rendszeres vendégfogadók, a törvény adta és nem adta feltételek közt.)

Zöldi László

Búcsú a kéziszedőtől

Vajon egy anyanyelvünkön elég jól beszélő nem magyar ért-e, hogy mi a különbség a marokszedő és a kéziszedő között?

Három évtizedes újságírói pályám felét nyomdában töltöttem. Igaz, csupán csütörtökönként mulattam az időt nyomógépek között, de a tizenötöt ötvenkét hét alatt mintegy hétszáz napot, körülbelül két évet töltöttem kéziszedők közelében. Amuldozva figyeltem, ahogy boszorkányos gyorsasággal „varázsolták” ólombetűbe a kéziratunkat. Olyan is akadt közöttük, aki csak ingatta a fejét, és rábökött a túl hosszú vagy unalmas címre. Váltakoztunk, aztán szilveszterkor az alkotó együttműködést egy üveg whiskyvel köszöntük meg nekik.

Gyuri is locsolta az ólomporos torkát, ilyenkor beszédesebb lett. Egyébként ritkán mosolygott, ám a munkáját precízen, szinte gépiesen végezte. Ha az utcán futottunk össze, kezét fogtuk, olykor néhány mondatot is váltottunk. Vajon mi történt vele, amióta nem járok nyomdába? Vajon mit csinál, amióta

csodagépek vették át a kéziszedők szerepét? Választ a nagyvárosi felüljárónál kaptam. Ott állt Gyuri, viseltes ruhában, gyűrött arccal. Felém nyújtotta a kezét. De nem azért, hogy üdvözljön. Pénzt kért tőlem, és ismeretlen járókelőtől.

Szedett-vedett gúnyája, gyűrött arca, kifejezéstelen tekintete megdöbbentett. A sorsát mégsem érzem jelképesnek. Sok kéziszedő ment nyugdíjba, a fiatalabbak átképezték magukat, és többségük megbirkózik a digitális nyomástechnikával is. Az egyik legintelligensebb szakma erejéből telik a huszonegyedik századra. Lehet, hogy Gyuri alkoholista lett, és kikopott a munkából. Lehet, hogy elvált tőle az asszony, és a gyerektartásra ráment a jövedelme. Lehet, hogy megbetegedett, és a gyógyulás után már nem tudott visszakapaszkodni. Tragédiájából azonban nincs kedvem mélyen szántó következtetést levonni.

Csupán emlékezem azokra a kéziszedőkre, akik évszázadokon át ólombetűkből rakták helyes sorrendbe a gondolatunkat.

Kukorelly Endre Falun

Nem sokára oda lesz az ős virága,
Nem sokára beszorulunk a szobába.
Nem sokára üres lesz a madárfészek,
S megerednek a nagy őszi esőzések.
(Szabolcska Mihály: *Falun*)

Nem falun lakom, hanem egy tisztviselőtelepen.
Nem városban lakom, elköltöztem Pestről, kiköltöztem Szentistvántelepre, egyszerűen *elegem lett* a Szondy utcából.

Ilyen egyszerű.
A Szondy egy VI. kerületi, jellegzetes pesti utca, középtájt némi görbülettel, közepesen lepusztult, az Epreskertnél, a Miasszonyunk templom magasságában kicsit feljön, aztán visszacsúszik, csak a legvégén, az Állatkert pálmaházánál bukkan ki a slum-ból. Vagy -ból.

Ha kilépek a kapun, és elindulok déli irányba, a körút felé, három vagy négy sarokkal lejjebb, szemközt, a páratlan oldalon két *elegem van* éjjelnappalitt nyitottak egymás mellett.

Egyik kicsivel jobb, a másik jóval rosszabb, és mindig akad vevő bennük.

Bemegyek hajnali háromnegyed négykor kenyérért meg sörért a jobbikba, az eladó meg két másik főszer, vevők vagy mi, abbahagyják a vevést vagy mit, nagyon lassan rám néznek, lassítottan arrafelé néznek, amerre vagyok, aztán a vevők elfordulnak, az eladó pedig szép türelmesen várakozni kezd.

Hogy szedjem már össze azt a tetű magamat, és nyögjem ki, mit a f... akarok.

A bolt kenyérszágú.
Ebből *elegem van*.

Ha nem is épp a kenyérszágból.
A bolt helyén volt egykor a Kerekesek asztalosműhelye.

Zsúfoltság, ócska bútorok, faanyag, forgács és fa por, ácsolt lépcsőn lehetett fölbaktatni a galériába, a Kerekes édesapja műhelyébe.
Sötét, padlásszerű valami, csak Kerekes bácsi közepeké köpenye látszott a roló résein beszivárgó fényben.

Kerekes Sanyi költő, nyelvfilozófival foglalkozik, nem tudom mostanában mi van vele.

A bolttal szemközt egy órásműhely, egyszer itt csináltattam meg apám óráját.

Mutattam az órát, a mester megnézte, aztán kivett a szeméből egy nagyítót, és rám bámolt.

Nem igazából vette, hanem ejtette, úgy, hogy meeresztett egyet a szemén, és a nagyító kipottyant, a tenyerébe pottyantotta, mint valami csipetfőt.

A magáé?
Ja, az apámé volt.

Másnap visszamentem az óráért.
Nem adja el, mi?, kérdezte az órás, nem hiszem, mondtam.

Visszafelé van egy autókijáró garázzsal, van egy használt ruhák boltja, a Csengery sarkán zöldséges, valamivel odébb, a másik oldalon még egy, a Vörösmartynál a bélyeggyűjtők székháza, szemben közért, aztán egy nem tudom milyen bolt, a fodrászat helyén, a kirakatban fénymasolók, komputerek, de mindig zárva, soha nincs ott senki.

Ide *elegem van* jártam borbélyhoz.

Női és férfi borbély, vártam a soromra, a szomszédban ücsörögtek a nők a búra alatt, áthallatszott, miről beszélgetnek.

A bélyeggyűjtők helyén grund volt, háborús foghíj, ott fociztunk néha, nem sokszor, mert veszélyes volt, teliszórva téglával, törött üvegekkel.

Az Izabella sarkán a Velence eszpresszó, rendes cukrászda, fagyaltgéppel, egyszer csak bezárták.
Kinyit, bezárják, átalakítják, gyorsan megint bezárják, *elég*.

Szemben a Patyolat is megszűnt.
A körút sarkán a Béke Hotelet alaposan átépítették, hát ez van itt, délen, keleten.
Délkeleten.

Volt egy söröző is, Szondy pince nevű, de megszüntették, befalazták vagy mi.

A másik sarkon patika, visszafelé, egy-két újonnan nyílt hely, éjszakai bár zongoristával, szórmebolt, videókölcsonzó, használtruha-turkáló, aztán a körzeti rendelő, az Eötvös utca sarkán szikvizüzem, egy teljesen szabályos kocsmá, mellette bőrs vagy szíjjártó kisiparos, az órásmester, vele szemben pedig a két éjjelnappali.

Az éjjelnappalikban az eladók betörő-képet vágnak, és lassan nézik a kuncsaftot, na innen költöztem el.

Nem sokára... én Istenem! — nem sokára,
Rászorulunk végképpen az olvasásra.
Az új naptárt okkal-móddal beszerezzük,
A nyárról az újságokat előszedjük.

Gyerekkoromban minden nyarat Szentistvántelepen töltöttem.

Füstillat volt.
Füst-, bukszusbokor-, olvadt kátrányszag, a Duna mellett Dunaszag.

Napszag, nyárszag, a futball-lasztim bórszaga.
Nem falu, itt-ott tartottak mégis disznót, volt itt-ott disznószag is.

Ezt a területet a húszas években parcellázták rendes négyzethálósra, főút, két szélsőút, vagy tizenöt (egyszer megszámlolom) keresztutca, jelentősebb magyarokról elnevezve, Arany János, Kinizsi Pál, ilyenekről.

Az árokparton cseresznyefasor.
A harmincas években épült egy tucat takaros, palatetos, korabeli stílustalanul stílusos családi ház, terméskő-talappal, vakablakok, stukkó, Haidekkerkerítés, egy ilyen régi házat vásároltam épp három éve.

Évtizedek alatt teljesen beépült a telep, a vegyesbolttal szemben levő teret, ahol fociztunk, elfoglalta az iskola, az átólson szemben lévő pedig, ahol olykor szintén fociztunk, egy emeletes társasház.

Öszintén szólva nem tudom, miért váltogattuk, hogy melyik pályán játszunk, valahogy így jött. Ez ment késő délután, estefelé, minden nap futballoztunk, ha nagyon zuhogott, akkor nem.
Akkor viszont fogalmam sincs, mit csináltam.

Olvastam, amíg teljesen be nem sötétedett, aztán még gyertya vagy petróleumlámpa mellett is kicsit.

Nappal végképp nem tudom, mit csináltam.
Lejártam a Dunához vagy a bányatavakhoz, déli-éltől boltba mentem, átbicikliztem Budakalásra ivóvízért, kiültem a diófa alá a nyugszékbe olvasni, csikorgattam a sóderkavicsot a nyugágy vasa alatt.

Volt ugyanis egy kisebb, sóderrel felszórt négyszög az orgonabokor-sor mellett, a diófa alatt, ott ücsörögtem, bármily idillikusan hangzik is.

Akármielyen hülyén hangzik is.
Nyilván idilli volt, azért hangzik ilyen hülyén.

Őt felé aztán fölvettem a tornacsukámat, és kibringáztam a pályára.

A helybéli fiúk tudomásul vettek, a játék hibátlanul elrendezi a viszonyokat, én pedig jól álltam a hierarchiában, ugyanakkor meg mégis pestinek számítottam, nem lettem igazán beavatva.

Olykor jobban, olykor sehogy, ezt valahogy érteni véltem, mindenestre megértettem, vagy legalábbis tudomásul vettem.

Parasztgyerekek, 26 percre a Margit híd budai hídfőjétől, így túl sommás, mert voltak köztük parasztyerekek és nem-parasztyerekek, mindenestre vi-

dékiek, bár csupán olyasmi mindössze-26-percre-vi-dékiek.

Bár akkoriban, negyven éve, negyvenmilliárd évvel ezelőtt ez valahogy több volt, nagyobb frusztráció lehetett, azt hiszem.

Ma már.
Ugy érte, hogy most így látom, összehasonlítva más, igazibb parasztyerekekkel vagy, jó, vidékiekkel, akik valóban nehezen kezel(het)ik Pest-frusztrációjukat, volna miről mesélni.

Hogy például jön a kolozsvári Pestre, majd' összetöri a kocsját igyekezetiben, és szinte azonnal visszafordul, és azonnal meg is magyarázza, a legkülönbözőbb ideológemákat nyomtatva.

Vagy jön a debreceni Pestre, és nem is óhajtja kiismerni magát, vagy jön a bácskai Pestre, és beül az első kocsmába.

Onnan egy másikba, onnan a harmadikba, Pest az 3 kocsmá, és jön a satóbbi, és inkább nem is jön, noha nagyon jönne, és ha mégis jön, nem megy sehova, szóval a legváltozatosabb stratégiák, ezekről azért írok, mert Mészáros Sanyi szerint ne hagyjam ki.

Van ezen kívül a vidéki lány Pesten-szindróma, a' la parasztp... az angolvécén, hogy – pedig istenuccse viccelek – még többen megsértődjenek rám, pedig nekik van igazuk, legjobb falun.

Akkor aztán ez a világ sárrá olvad,
Elfelejtjük kérdezni, hogy mi lesz holnap?
S pihenőül — nem messzire a kályhától, —
Álmodozunk hosszasan a jövő nyárról!

Három éve Szentistvántelepen élek.
Nem falu, és mégis: inkább az, mint nem: szóval falu.
Legjobb falun, ez nem vicc.

Csináltattam kályhát, télen befűtök, nekidöntöm a hátam, és így tovább.

Eltüzelem a kiszáradt cseresznyefát, mindenféle gallyat, tobozt, újságpapírt, ezt-azt, amit egész évben összegyűjtöttem.

Kiszedtem és felfűrészeltem Lajossal, egy erdélyi cigányemberrel, az egyik kiszáradt cseresznyefát.
Vettem villanyfűrészt.

Most kifejezetten olyan illata van a kertnek, hogy nyugodtan bele lehetne halni.

Olyan, hogy majd, ha úgy alakul, hogy *elegem lesz*, akkor ilyen illat legyen.

(2003. szeptember 28.)

BALÁZS K. ATTILA Pillanat

I.
a moccanás pillanata felfoghatatlan.
akár a szobától a kertig:
közöttünk nő a vákuum míg
gyémántá roskad állkapcsunk
mögött laza
szóhalmaz. ponttá
zsugorodik ezérév –
olyan lassan roskadunk mi is
elvesztve ritmust akár lüktető
madárraj mitől egyre távolabb riad
a csapzottan hátráló város. most.
meginognak
a dolgok és már
feladható a rejtek. mindegy
a napszak: tétován
mozdul ágak
mögött téglanyri
égbolt.

II.
elmarad sok semmiség. kapzsi
részletek nyúlnának utánam – igéktől
moccan a táj. minden
kérdésemre kötömb
vagy nem tudom
a válasz.

Egyensúlyból

I.
majd megszűnik színek eszeveszett
dialektikája
mint víz megfoghatatlan lesz:
szigonyzott hal környezetete
a hajnal.
ingás és dőlés pillanatában elhagynak
a kékek pörgő tengely
körüli csatagos barnák vágódnak
a síkba / sárga fényig szalad az árnyék
tarka gyíkja / állhatna de dőlni sem mer.
acél-
golyókat állítok örnek / nyikorogva
semmibe tántorodnak rozsdás zöldek –
sárgák alá roppan pácányi
ember.

II.
mit ismerek meg ha arcom
elé tolakodnak a képek / vibráló
terek között a szó csapong vadon
s a formák amor / testemig érnek
s az egyetlen értelmet lökdösik
karok / csontjaim köré
rakódik mézshegy

III.
mit érintek meg ha arcom
mögül színrajok elcsöpögnek / s ha
szobák lobogó álmát tartom / míg
igéim sorra elgörögnek / marad
a latyak és marad az alkony / s
lélegzetem

IV.
a térben örök nesz

FRIED NOÉMI Újévi vers

Íze a kenyérnek, a sónak,
Íze az eljövendő jónak,

A csókok íze még a számon,
És minden bűnöd megbocsátom

Míg él a Földön igaz ember
Megverve hittel, szerelemmel,

Hol van még szó, és nemcsak szólam,
Hol tiszta szándék, nemcsak szó van.

Hol megmérték még az ember –
Nem szóval, szándékkal, de tettel;

Hol mikor tél jön, tüzet raknak,
Ahol már nem kérnek, csak adnak,

Honnan a vándor útnak indul,
Hiten, hitetlenségen is túl,

Hol az éhezők enni kapnak,
Hol mindig nyitva áll egy ablak,

Ahová érkezik a vándor,
Ki továbbindult hét határról,

Hol megtart minket még a hűség,
Ahol nincs más, csak egyszerűség,

Hol nem billen ki már a mérleg,
ott mindent hitelesen mérnek...

– Íze az eljövendő jónak
– Íze a kenyérnek a sónak

II.
a távolban irdatlan súlyt emészt
és higanycseppekkel gurigáz
az árnyék.
víz csöpög szembe ferde
síkból s a test már nem ül
nem áll / körbefagy kegyetlen
sárgaréz.
egy mélybarna hang erősödik
tömbjébe olvaszt vizet fényt
gyomot és algát / zsisbbad és borul a
világ.
mindenütt csak kavargó barnák.
a semmiből tántorodnak fel
a formák / lehül az álom
izzó kérge / a hang határain az ég
pirosító korlát.
zajtalan behull / egy toll
a térbe.

III.
kimozdulnak csendmerev tengelyüktől
a dolgok / most már
az árny fölött most már
az árny alatt
folyik simán rögtelen a reggel
mint rózsaszín latyak –
remegnek idomtalan képek:
önmagá súlyától roskad
a vasdoboz. imbolyognak
majd leválnak a részek / színek
egymásba taposnak / a higany
a csontokba széled.

IV.
mit ismerek meg ha arcom
elé tolakodnak a képek / vibráló
terek között a szó csapong vadon
s a formák amor / testemig érnek
s az egyetlen értelmet lökdösik
karok / csontjaim köré
rakódik mézshegy

mit érintek meg ha arcom
mögül színrajok elcsöpögnek / s ha
szobák lobogó álmát tartom / míg
igéim sorra elgörögnek / marad
a latyak és marad az alkony / s
lélegzetem

a térben örök nesz

Ferencz Zsuzsanna

Kik és Mik

7.

Mikor már sokat
élt, és így számtalan
önarcképét megis-
merte, Kik eldöntötte,
hogy egyetlen Kiket

akar látni, de azt sok példányban (hogy jobban megbizonyosodhassék). Ezért párhuzamos tükröket vásárolt, és naponta több órát töltött előttük. Már-már el is hitte, hogy ez hát az egyetlen létező Kik, amikor egy szép reggelen hiába nézett, de nem látott senkit a tükörben.

– Vagyis eltűntem végleg – állapította meg.

Nem mondhatni, hogy hatalmas fájdalom töltötte volna el. Inkább valami megkönnyebbülést érzett.

Hanem akkor észre vette a tükörcserepeket. Amelyek számtalanszor visszatükrözték a szemét. Aztán a fülét. Az orrát.

De Kik, az nem volt sehol.

8.

Épp kitavaszkodott, amikor Kik elvesztette harmadik dimenzióját. Aki kétdimenziós, sose állapíthatja meg, hogy a mélységétől, a magasságától vagy pedig a szélességétől búcsúzott-e el. Azért Kik úgy sétált a virágzó-rügyező fák alatt, mint aki végtelenül lapos, keskeny és piciny.

Amit Einstein sem tudott: aki végtelenül lapos, keskeny és piciny, az pedig elveszti a negyedik dimenziót is: az időt.

Színház

Téli mese

Jevgenyij Griskovec neve nem cseng túl ismerősen a színházzal, vagy talán még a kisközönség számára sem, aminek oka, hogy a szerző fiatal sikert tudhat magáénak: 2000-ben mutatta be Moszkvában a *Hogyan ettem kutyát* című előadását, amivel két Arany Maszk-díjat nyert és egyszerre – színészként és drámaíróként egy személyben – hírnevet. Kévszereplős drámáinak avatott ismerője, Tompa Andrea – a Béres László rendezte előadás dramaturgia és a darab fordítója – így ír róla az előadás műsorfüzetében: „Jevgenyij Griskovec egyéniségével és művészetével új stílust teremtett, az azóta „új őszinteségnek” elkeresztelt színházi irányzatot. Rajta keresztül, úgy tűnik, a színház ismét felfedezi a személyességet, az őszinteséget, a közvetlen hangnemet és az egyszerű halandót (akinek azért olyan irodalmi elődei vannak a kisember irodalmi alakjában, mint Gogol, Dosztojevszkij vagy Csehov hősei), a színpadra lecsupaszított, eszköztelen, teatralitás nélküli színházat és a néző közvetlen megszólítását. A kortárs orosz színházban egyedül ő volt képes olyan előadásokat létrehozni, amelyek egyszerre tudták megszólítani a legáltalánosabb nézőt és a kifinomult ízlésű színházbarátot. Egyrészt azzal, hogy a szöveg a közös múltból építkezik és mindenki számára érthető, ismert reáliákból, élményekből áll, másrészt pedig folyamatosan rákérdez a létre de nem intellektuálisan pózolva, kívülről, hanem úgy mond benne állva a létben. Az ő színházi nyelvének a személyesség a legfontosabb ismérve.”

Béres László rendezése, a dráma hangulatához híven, mintha a visszavonás gesztusából táplálkozna: a játék számára kijelölt tér már-már otthonosan kicsi, a színészek játékmódja eszköztelen és minimalista, a szokványos kellékeket akár egy kezünkön is megszámolhatjuk, nincsenek speciális effektusok és a színek tobzódásától sem kell tartanunk, amennyiben minden, a díszlet és a jelmez is hófehér. Az előadás tere, amely a szibériai hómezőt reprezentálja, egy fehér, perspektivikusan mélyülő vászonszoba, amelynek két hátsó sarka nincs összevarva: így a sátorzerű építményt Hópelyhecske (Vencz Stella), a darab láthatatlan tündéré át- és körbejárhatja. Közvetlenül az utcáról belépve a stúdióterem előszobáruhatárába érkezünk, ahol egy zongora áll: az előadás kezdetekor Hópelyhecske ül itt és zongorázza azt a dallamot, amely az előadás egyetlen zenei háttérévé válik. Az előadás a kisszámú stúdióközönség előtt, érinthető közelségben zajlik és ez is közrejátszik abban, hogy a színészek és nézők között igen hamar kialakul egy magától értetődően barátságos, egyszerű viszony.

Pedig maga a történet korántsem ennyire szelíd: két katonáról (Nagy Csongor, Rappert Gábor) szól, akik éjszakai kiküldetésben vannak, feladatuk egy közletről meg nem nevezett tákolmány felrobbantása – és ezt illetően maguk sem tudnak dönteni abban, hogy ez pusztán szimuláció vagy már valódi gyakorlat. Ami érzékelhetően létezik, az a dermesztő hideg és mert hófehér hátizsákjuk vélhetően robbantószerrekkal van tele, nem enyhíthetnek rajta sem tűzzel, sem cigarettával. A hideg szibériai éjszakát beszélgetéssel próbálják elúnti és kibírni: szoba kerül a gyerekkor, az iskolai évek, a kötelező olvasmányok, a lányok, a múlt. Nem bonyolult témák ezek, hanem ömlesztve elénk hulló kollázsdarabjai elmúlt életüknek, ami könyvek emlékeiből, ízektől és apró vágyakból áll, sikertelen és félszeg kísérletekből, már kijavíthatatlan hibákból és olykor a szeretetlenségről is szól. Az idő múlásával egyre nagyobb feladattá válik megküzdeni a hideggel és a halálfélelemmel: hiába mozognak, melegítenek be, lassanként lefagy a lábuk majd egész testük. Halál előtti lázalmukban egyszerre

várják és félnek Hópelyhecskétől, akinek arca egybeolvad a szeretett nő arcával és megjelenése egyszerre jóvátehetne minden elszenvedett sérülést, sikertelenséget. Hópelyhecske, a gyermekmesékhez híven megérkezik, hogy kiszabadítsa őket fagyruhájukból és elvezesse őket a halálba, amely az előadásban visszatérés a gyerekkor felelőtlen, játékos örömeihez.

Griskovec drámája és maga az előadás is egyfajta töredékes és groteszk Akárki-történet, amely annak az egyszerűségnek a bemutatásával ragad meg, amely mindannyiunk életében közös. Életeleme és erőssége abban áll, hogy egyszerű beszélgetéseknek teremt meg a helyét, kis dolgokat helyez előtérbe: „milyen jó is lenne elszívni egy cigarettát”, mondja az egyik katona, „milyen jó egyáltalán bármikor elszívni egy cigarettát ebéd után és mennyire különbözik ez az öröm attól az örömtől, mint félig elszívott csikket találni egy teli hamutartóban a házbuilt követő reggelen”. Apró örömök, beteljesületlen vágyak, kicsit zavaros gyerekkor, kamaszkor és a vágy, hogy átéljék a helyzetet, amiben vannak: ez az, amiből összeáll egy élet. Ez a fajta személyesség valóban közvetlen nyelven kérdez rá a létre, amelyet nem annyira problematikusként, mint inkább adott dologként szemlél: ez van, véget ér és ez milyen furcsa egy dolog.

A látványvilág és a díszlet puritanizmusa a színpadra tereli a figyelmet, de nem olyan módon állítja őt az előadás középpontjába, mint színházi bűvészmutatványokat, mesterségbeli fortélyokat villogatató

bravúros művészt, hanem mint egy hétköznapi civil embert, akinek hétköznapi civil mozdulatai vannak. A színész-katonák egyszerű cselekedeteket hajtanak végre: a földön ülnek, fekszenek, beszélgetnek, a hideg ellen védekezve lábukat dörzsölik, lehelletükkel melegítik a kezüket, felállnak, járkálnak, a csillagos eget bámulják, cigarettára, tűzre, megre vágyakoznak, összebújnak, biztatják egymást, jöhetnek mindketten sejtik már: közel a vég. A játékmód egyszerűsége, eszköztelensége mégsem válik egyhangúvá: a két katona beszélgetését múltbeli jeleneteket megidéző improvizációs betétek tarkítják. Láthatjuk, hogyan vedlik vissza a fehér kezeslábasba bújtatott katona (Nagy Csongor) rosszul szabott öltönyben ágáló félszeg iskolásfiúvá, aki első szerelmét (Vencz Stella) igyekszik meghódítani, ügyetlenségével mind egyre maga ellen játszva. Tanúi lehetünk egy karácsonyi jelenetnek, amelyben a szülők (Vencz Stella, Nagy Csongor) éppen azzal nem lepik meg gyerekeiket (Rappert Gábor), amire az vágyik, egy biciklivel

– és amikor az apa a nyaralási pénzből nagy nehezen kerít egyet, az is női bicikli. Láthatjuk, hogy egy társaságban miként hagyja magára barátnőjét (Vencz Stella) egy fiatal férfi (Nagy Csongor), aki inkább barátjával (Rappert Gábor) iddoggal, és figyelmetlensége miatt elveszti szerelmét. Vencz Stella Hópelyhecskéje törekény szépségű balett-táncosnőre emlékeztet, akinek szabad közlekedése van levegőben, hóban, gondolatokban és sorsokban; légién rebben ki a fehér szobából, a történetből, és ha akar, láthatatlanul telepszik a két katona közé, meghallgatni iskolai olvasmányélményeiket. Alakjában összeolvad az ajándékhozó angyal és a haláltündér, aki uralja a hideget és (egy projektor segítségével) a két katonára vetíti sorsukat: gyufaszálakból kirakott házat és embereket fúj szét egy lehelettel, papírfigurák lábait vágja le egy ollóval vagy éppen csillagos eget szolgálat háttérül.

Érdekes kérdés, hogy az előadás hogyan bánt azzal a lehetőséggel, hogy a közelségből, az improvizációs lehetőségekből és az alapvető pátosznélküliségből kifolyólag a játékot, a játékosság elvét részesítheti előnyben – és mindeközben hitelesen ad vissza egy olyan történetet, amely két ember utolsó óráiról szól. Három tényező is közrejátszik abban, hogy nem a testi fájdalom naturalisztikus ábrázolása, a szenvedés nyomasztó élménye válik meghatározóvá: ezek közül az első egy olyan tér kialakítása, amely körbejárható-játszható és ez időzójelbe teszi, viszonylagosítja a történetet. A második tényező Hópelyhecske mesebeli, mitikus figurájának a színre léptetése: számára más konvenciók szerint működik a tér (amint ezt a mozgáskoreográfia is jelzi) és a történet, amelynek ő egyszerre szereplője és játékmestere – a fehér hómező magánbejáratú bábszínháza lesz, amelyben kénye-kedve szerint mozgathatja a szereplőket, kegyetlenül és bájosan; ő az, aki kiléphet a játékból és a nézők közé ülve szemlélője lehet saját kis „remekművének”. A harmadik tényező a retrospektív jelenetek kihasználása, amelyeknek köszönhetően –

a játékmódok átmenetéből kifolyólag – nem válik zavaróvá az például, hogy miközben a katonák a fagyhalállal küszködnek, melegtől kivörösödött arcukról kövér izzadságcseppek hullnak (a stúdióteremben ugyanis jó meleg van és a színészek rétegesen vannak felöltözve: kezeslábasuk alatt a betétjelenetek jelmezei vannak rajtuk). Az előadás kezdete és a vége – ahol mindhárom szereplő a zongora előtt ülve, háromkezesben játssza el az előadás ismerős dallamát – felerősítik annak az élményét, hogy mind az amit láttunk, csak színház: hiszen ahogyan a nézők, ők is kiléptek belőle, immár kívülről pillantanak be a játéktérre. Sejtjük, nem ilyen egyszerű a dolog, de ez a gesztus annak a játékoságnak a sajátos jegye, amely meghatározza az egész előadást.

Kár, hogy a játékosságba némi didaktikus íz is vegyül: az utolsó jelenetben, ahol a két halott katonáért biciklin érkezik meg fehér tündérük, hogy gyerekkori álmaikat beteljesítse – vígan karikázzák körbe hárman a fehér szobát –, dublőrök foglalják el a halott helyét a halál nyomtatékosítása végett. Teljesen fölöslegesen: a néző e nélkül is megértené, hogy ez már egy halálon túli jelenet. A fehér falak szinte magukra kívánják a vetített képet és a rendező ezt a kívánságot teljesíti is: néhol azonban zavaró, hogy ennyire elsődleges asszociációkat használ, mint például a papírbábuk lábainak lefarigcsálása; a többértelműség mindig termékenyebb és poétikusabb lehetőség. Elgondolkodtató az is, hogy a giccs használata nem teszi-e szükségessé az arra való reflexiót is: könnyen megtörténhet ugyanis, hogy a fehér szoba két oldalán álló, villogó, amolyan karácsonyi égőkkel befuttatott oszlopa olyan jelként működik, amely egy szinten áll az előadás más jeleivel; meglehet, hogy nem ez volt a szándék, ehhez azonban erőteljesebb ironikus gesztusra lett volna szükség.

Béres László rendezése – mindenféle pejoratív melléközöngé nélkül – nem nagy előadás, ha tetszik így, nem rengeti meg a földet. De lehet, nem is áll szándékában a földrengetés – és maga a dráma sem feltétlenül túlméretezett elméleteket a katarzisiról. Két kisember sorsa villan fel előttünk, amely apró, ismerős élményekből, történetekből áll össze és aminek a végén ott áll a halál. Hogy ez a halál okos, buta, értelmetlen, jó vagy tragikus, arról nem fogalmaz véleményt az előadás, láthatóan visszatartja magát a morális ítéletektől. Ami mindennekfelett biztos, az a játék, a színház.

Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat 2003/2004 évad. Jevgenyij Griskovec: *Tél*. Rendező: Béres László. Dramaturg: Tompa Andrea m.v. Díszlet- és jelmeztervező: Cristian Gátina. Zenei tanácsadó: Manfrédi Annamária. Mozgásművészeti tanácsadó: Gabriela Tánase. Szereplők: Nagy Csongor, Rappert Gábor, Vencz Stella.

VARGA ANIKÓ

ANAVI ÁDÁM

Mese

A testemet feloldja majd valami vegyszer – a diszpécser szétosztogat: kapjon belőlem a Naprendszer.

Voltam... hol nem voltam egyszer.

Recept

Vegyéél egy emberséges elvet – az emberséggel mérd magad vegyéél egy emberséges elvet – az abból szökkent gondolat a gáttalan fellövő-tornyon a magasság mélyére nyit, s kutasd: a szabad gondolat – felszállás öntörvényeit,

vegyéél egy emberséges elvet – és ha az csontodig hatott vegyéél egy emberséges elvet – törvénye kényszerjáratot feszíthet rád, - s a védelmében feltörnek benned ős kódok, - s kutasd: az emberség nevében mivé tehetnek ösztönök.

Egy kiállítás maszkjairól

Az arcok vonásának új világa hasít szemembe itt – díszonáns ének, szaladhatsz már előlük, mindhiába: viszed magadban őket, elkísérnek,

s megszedít varázsuk szemverése, és felkavar az ős kérdések láza: miért hazug a maszkok tévedése, és miért igaz a maszkok hazugsága.

Szófakasztás idegenben

Négyezer méteren fölül csúcscon
fönséges csendben egyedül
hónapok óta idegenben
fullasztó anyanyelv-némaságban
ti vergődtek idegemben
otthoni tájak színek
hangok

Négyezer méteren felül
a szótlán ég nem enyhíti meg élőszó-éhem
közömbös sziklákhöz menekül
felszakadt anyanyelv-némaságom

Hahó, Bánság!
Sinaia, hol vagy!
Mért nem zúgysz, tenger!

... És zúgni kezdett – pedig az osztrák hegyek fukarul viszonzoták.

SZABÓ PÉTER

/ameddig/

ameddig... még itt lehet...
védeni... a végeket...
...ott egy árva ékezet...

/füst/

míg füst száll föl a kezemből
elfogy az időm –
...kialszik a cigarettám...

ANAVI(LÁG)

Anno, 2004

Temesvár főterén, az Opera téren, már kora reggel nagy a forgalom. Ébred, lélegzik a város. A költő begombolja kabátját, vastag sálát teker a nyakára, sapkáját jól a fejébe húzza, aztán ő is elindul. Hóban, fagyban, esőben, szélben bejárja mindennapi élet-útját. Előbb a színház körül szimatol, aztán úgy tíz óra felé eljut az Írószövetség Szent György téri székházába, végül, a déli órákban, kiköt a Nyugati Jelen szerkesztőségében. Színház, irodalom, újság az ő világa hosszú évtizedek óta. Olyannyira az övé, hogy nélküle talán már élni se tudnának, de ha igen, akkor színtelenebb, szegényebb lenne életük. Kell ez a mindenre kíváncsi, figyelő szem, kell ez a múlhatatlan fiataltságot lengető szellem, mely dacol az idő múlásával. Kellene apró bosszúságai, kíméletlen kritikái, kimért dicséretei, tanácsai és kételkedő kérdései is kel-
lenek.

Mert ő a mi Anavi Ádámunk.
Temesvár legöregebb és legfiatalabb idős írója. Le kell írnom, bár tudom megdorgál ezért, hogy február végén betölti kilencvenötödik életévét. Olyan születésnap ez, amelyet az ünnep melege old emberivé. Ilyen volt, azt utóbbi évtizedekben a többi Anavi-ünnep is. Akkor is, amikor hetven, majd hetvenöt, aztán nyolcvan és nyolcvanöt, végül kilencven évet szám-
lált. Kilencven után, aztán fordult a kocka, a születésnapok évente eseményné duzzadtak. A költő állta a küzdelmet, akár az otthon melegében, családi kör-

nyezetben, akár az Írószövetség termében ült az ünnepi asztalnál. Elfogadta az ilyenkor szokásos, többnyire hangzatos, köszöntöket, de sohasem állta meg, hogy meg ne fricskázza (ezt meglehetősen jámborul tette ugyan) a fennkölt szónokokat. S ettől a kedves dorgálástól egyszerűen földre szállt az ünnepség. Az Anavi-bolygón emberarcúvá lett minden. Ellentmondásokról nem mentes párbeszéd, párharcok, helyke odavágások, szóbombák oldották fel a hangulatot. Az Anavi „szerepléseket” mindig vidámság kísérte. Együtt örülünk annak, hogy van, hogy közöttünk és mellettünk él, s hogy éveit meghazudtoló frissessége az örök ifjúság mesebeli forrásához csábit.

Most ismét közeleg az a februári ünnep, amikor ebben az Anavi(lágban) találkozunk, s a száz esztendő felé kacsinva ürítjük majd poharainkat egészségére. Novemberben már előlegeztük neki ezt az ünnepet, amikor a temesvári szerkesztőség rendezte Dankó Pista esten, egyik kolleganónk táncra hívta a Mestert. Ezt a képet sohasem fogom elfelejteni. Anavi pergett, forgott délcegen a zene ritmusára, szemében kamaszos fények gyúltak, arcán mosoly gomolygott, mint a fúrge báránnyel. Hihetetlenül szép volt és fiatal. Olyan volt, mint minden alkotó, akinek szívét emberi érzések fűrosztják. Nem csupán a táncos lábak engedelmeségéért volt boldog, hanem, mert azon az estén eljutott hozzá az örömhír: Bodor Pál szerkesztésében készül legszebb verseinek kötete, mely az Irodalmi Jelen Könyvek tárát fogja gazdagítani.

Mi mást is kívánhatnánk neki születésnapján, mint a mindent-belengő, életet sugárzó, halhatatlanságba menetelő könyvek örömét.

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Berkeszi István levele Márki Sándorhoz

Igen tisztelt Tanár Úr!

A Budapesti Közlöny szeptember 1-jén megjelent számából olvastam, hogy a kolozsvári F. J. Tudományegyetem bölcsészeti nyelv-történet-tudományi karának magyar művelődéstörténeti tanszékére pályázat hirdetik.

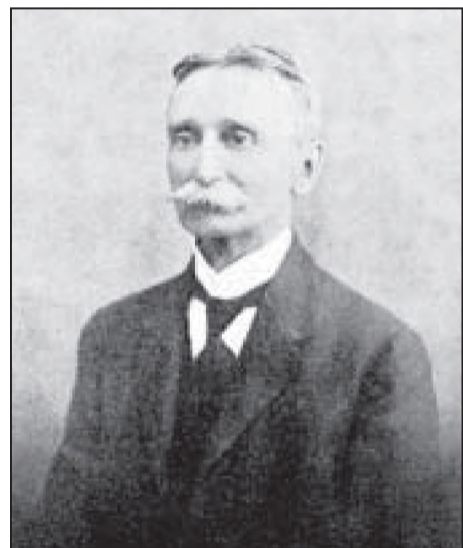
En 1883 óta irodalmilag is működöm a magyar művelődéstörténet mezején. Kisebb-nagyobb tanulmányaim, értekezéseim elsősorban jelentek meg minden nemű szakfolyóiratokban, a Budapesti Szemlében, Kisfaludy Társaság lapjaiban, A Múzeumok és Könyvtárak Értesítőjében, Az arany János Társaság könyveiben, Olcsó Könyvtárban, Pallas Lexikonban, a Történelmi és Régészeti Értesítőben (Temesvár), több ifjúsági folyóiratban és helybeli napilapokban is, vagy 16 munkám önállóan is megjelent.

A Budapesti Tudományegyetemen két ízben is nyertem nyílt pályázaton kettő Schwandtner-díjat, 1883-ban 360 forintot, 1890-ben pedig 400 forintot; és pedig először **A magyar nemzeti szellem fejlődésének és a magyar nyelv keletkezésének története** cz. pályamunkával, másodsor **Magyarország történelmének kútforrásai 1711-től 1848-ig** cz. munkával. Ifjabb tanár koromban az volt a tervem, hogy a magyar nyelv és nemzeti szellem történetét fogom megírni, mint arra Budapesti Salamon Ferencz úr és Kerékgyártó tanáraink, kik pályaművemnek bírálói voltak, buzdítottak is. Foglalkoztam is vele éveken keresztül, hogy minél jobbat nyújtsak, de időközben elkerültem Budapestről Temesvárra. Itt más munkakör várt reám; az előbbi munkát bajos is lett volna vidéken folytatni, azért csak töredékek jelentek meg belőle, mint: 1. A magyar nyelv királyainak udvarában, Temesvár, 1892.8.79 1.; 2. Rendi országgyűléseink magyarsága, Temesvár 1898, 56 lap. A munka legnagyobb része, bár igen sok adattal bővítettem, még most is kidolgozásra vár.

Kultúrtörténeti irányú irodalmi munkásságomnak eredményeként be tudok mutatni vagy 110 nyomtatott ívet, azonkívül elszórt cikket is, amelyeket már nagyon bajosan tudnék összegyűjteni, szinte kitesznek 30-40 nyomtatott ívet. Azonkívül áll még az általam 1901 óta szerkesztett Történelmi és Régészeti Értesítő 8 évfolyama s pár hónap múlva megjelenő legújabb évfolyamban is lesz tőlem egy kultúrtörténeti tanulmány, **Temesvár művészete** (mintegy 120 oldal) és egyéb apróbb értekezések, mert úgy látom, az egészet magamnak kell megírnom.

Megemlítem, hogy tanári és bölcsészeti tudori vizsgán kívül tettem Budapestben 1881-ben levéltárnoki, fogalmazó szaki vizsgát 1903-ban, Budapestben elvégeztem az összéregészeti és néprajzi cursust, úgy báró Radvánszky Béla, mint a magam érdekében kutattam a hazai legnagyobb levéltárakban, a latin nyelvből vizsgálatot is tettem s e nyelvet tíz éven át középiskolában tanítottam, tanulmányoztam mind a hazai, mind a belgrádi, az osztrák és németországi múzeumokat 1902, 1904, 1907, 1908 évi tanulmányutaimon.

1892 óta titkára vagyok a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulatnak, 1906 óta elnöke a 70 tagot számláló Temesvár kerületi tanári körnek, vezetője a szépen működő Temesvári Szabad Lyceumnak és rendes tagja a temesvári Arany János Irodalmi Társaságnak stb.

Márki Sándor

Igen tisztelt Tanár Úr: bocsásson meg, hogy becses türelmével talán visszaélve igen hosszadalmas vagyok. Mindent azért tettem, mert a kolozsvári tanszék-re pályázni szándékozom, de csak úgy ha azt az igen tisztelt kar és elsősorban Tanár Úr jónak látja. Nem nevetnek-e ki, hogy 55 éves lételemre pályázom ilyen előrehaladott korban! En tehát csak abban az esetben kívánok pályázni, ha ez ellen kifogásuk nincs és ha erre az állásra még nem volna kijelölt szakember.

Mély tisztelettel és bizalommal fordulok azért igen tisztelt Tanár Úrhoz, hogy legyen szíves engem bármi röviden is értesíteni, hogy pályázzam-e erre az állásra, vagy se, mert nem szeretnék minden kilátás nélkül magamnak felesleges költséget okozni. Ha úgy gondolná igen t. Tanár Úr, hogy pályázhatok, akkor itteni működésemről szebbnél szebb bizonyítványokat tudok csatoltatni, s még egy ládára való irodalmi terméket is mellékelhetek. Mit tegyek?

Igen tisztelt Tanár Úrnak őszinte szíves választát várva maradok

Temesvárt, 1909. szeptember 17-én
régí híve
dr. Berkeszi István
állami főiskolai tanár

(Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, Ms. 5160/392)

***

Berkeszi István (1853-1992) mint művelődéstörténész írta be nevét Temesvár közéletébe, művelődéstörténetébe. Legismertebb műve a máig legjobb magyar nyelvű rövid kismonográfia Temesvárról, de számtalan cikke mellett megírta a város színészetét is.

Márki Sándorral (1853-1925) már nem juthatott kapcsolatba, hiszen Arad nagy történése ekkor már a kolozsvári egyetem nagynevű tudósa, egy időben dékánja és rektora is.

Őt keresi fel 1909-ben a fenti terjedelmes levelével, s érdeklődik, milyen reményekkel pályázhat az egyetem tanszékére. Levele egyben tudományos munkásságának összegzése is, így értékes hozzájárulás Berkeszi István életrajzához.

DR. KOVÁCH GÉZA

ORBÁN JÁNOS DÉNES

rovata

DEBÜT

VARGA MELINDA

körön belül

változatlan a tér
időben harminchárom lépést
haladtunk
belőle tizenkilenc csak
görbület
amikor még nem tudta
hogy a következő billentyű
fehér vagy fekete legyen
hogy a végkicsengést is rólad
komponálják
megmaradtál
alakváltozásod megkezdődött
ahogy nyitogatsz fiókban
rekedt arcvonások után
kutakodva
meggyújtod az utolsó
gyufaszálat is
nem maradt semmi
reggelente mégis
sarokban
falak omladékán
változatlan
mennyeségben állapodik meg
a por

ismételten

halleányok karizmája
nem létezik
s a meghosszabított
tikk-takkok

körön kívül
váltanak mohó orgiákba
kövek tilalma sincs
lábszáramhoz a fű
még odatapad
mint csészealjban a zacc
változatlanul

füstkarika úton

körüton himbál az illúzió
sovány vonz taszit másság

harang monológkor ima
ablakrezen pirulázó szűnyogokért
póknézetben megszövik az estét

kezed megpihen egy tárgyilagos
csészeüfőn
ilyenkor meghívna egy
mélyedésbe teázni
mielőtt suttogásba fúlnál
egy csatlakozás előtt

furcsa

nekünk sosem volt nászunk
elvették a
villanyt vagy
bekopogott
a színészéd
esetleg megcsörrent a telefon
vagy egyszerűen
elaludtam míg
lehámozta lábamról a harisnyát
s mégis szerettelek
piros arcú szerelemmel

Elisabetta BiceRossi szeretne hazamenni

Folytatás az I. oldalról

– Meséljen, Erzsikém! – szólította meg a fekvő nőt, aki ijedten kapaszkodott jobbról-balról a fémrudakba, elszédülve a gyors, és mégis élvezetes száguldástól. Gumitalpú cipőjével fékezte a kereket. Hát mit is mondhatna, legyen áldott a Madonna, örül, hogy újra jól van. Hiába, házat lehet venni, de otthonosságot nem, zárat lehet venni, de biztonságot nem, és ugyanígy van ez az egészséggel is, ami a legfontosabb. Szeretne otthon lenni, eddig biztos mindenben áll a por, s a tulipánok belebúdosódtak a vázába. Meg tudná-e mondani a doktor, meddig tartják megfigyelés alatt.

– Ameddig szükséges, Erzsike, csakis ameddig szükséges. Tudja, maga ezzel a kómával meg ezzel az ébredéssel különleges eset. Van egy híres professzor Rómában, nem jut eszembe a neve, pedig kívülről kellett fújni a főiskolán, biztos azért nem jut eszembe, na és ez a római, aki tulajdonképpen nápolyi születésű, az írt egy könyvet az ilyen furcsa ébredésekről, a Magdalénáról meg Concettáról meg Elisabettről, akik mind magukhoz tértek, pedig nem kellett volna nekik, mármint orvosi értelemben, persze.

Elisabetta BiceRossi kezdte magát különleges esetnek érezni, ahogy gurult a folyosó vége felé, és ijedten gondolt arra, hogy neki most meg kell várni, amíg a híres professzor felutazik Rómából, hogy őt is tanulmányozza. De Morovetti nevetve megnyugtatta, hogy a könyvíró doktor már a főiskola alatt is nagyon öreg volt, és eddig bizonyosan meg is halt, különben is a művet a kómából felébredőkről már többször újrakiadták.

– De azért érdekes lenne. Tudja Erzsike, az ilyen feltámadó Lázárok és Lázárnék mindenféle érdekes történeteket látnak leperegni a szemük előtt, úgy nézik, mint egy mozit a fénylő alagutakról meg a rég eltávozott rokonságról. Maga például mit nézett meg?

Elisabetta az eddigi társalgás kellemes tempójában akarta elmesélni, hogy mit tapasztalt, amikor hirtelen, mint egy fejfájásos roham első görcse nyilallt belé, hogy ő semmit sem látott. A fizioterápiás orvos egy pillanatra megvonta a szemöldökét, és hullámvonalallá görbítette a száját, hogy olyan lett, mint egy akaratokodó gyermeké. És azt mondta, természetes, hogy a sok miatt kihagyjon kicsit az emlékezet. A kézimunka-tanárnő elgördült egy falra szegezett pléhtábla alatt, ami mindenkit a csend megtartására intett, majd érezte, hogy ügyesen bekormányozzák az utolsó terembe az olajfestékes folyosó végén, félfordulattal a falnak irányítják az agy felső részét, Filippo Morovetti babrál valamit a kallantýukon, de most a fejtámla nem emelkedett meg, maradt ugyanolyan lapon. A fiatal orvos elköszönt, mondta, hogy még visszajön látogatni, és hogy a legjobb fekvő és semmit sem csinálni, gondolkodni szabad, de a beszéd fárasztó lehet. Majd inkább akkor diskurálnak, ha újra jöhet. Mosolygott, és az ajtóból egy csókot dobott maga mögé.

Elisabetta tényleg fáradtságot érzett, de felhúzódkodott a könyökére, hogy lássa, hová hozták. Az övén kívül tizenkét ág volt egymás mellé rendezve, mindegyikben alvó betegekkel. A falakat fehérre meszelték, és egy apró, alig észrevehető tojáshejdarabka ragadt a villanykapcsoló alá. A kézimunka-tanárnő futó boldogsággal állapította meg, hogy rendes munka, tojás van keverve a mészbe, hogy ne sűrűdjön le. Amit rögtön ezután látott, az egy sor hajított vasból készült virágtartó volt. Mindegyik ág fölé erősítettek egyet, tizenkét darabot tehát, azaz tizenháromat, csak a saját feje fölött lévőt nem láthatta. A tartókban cserepes növények voltak, nagy, zöld folyókák és csikos pántlikafüvek, komló, mindegyik gyönyörű nagyra nevelve, és kifeszített kendercémákra futtatva fel, ami hatalmas pókhálóként majdnem eltakarta a mennyezetet. Az ablakpárkányt belülről megtoldották egy deszkával, és azon is szorosan egymás mellett álltak a cserepek, muskátlival, csokros ibolyával, viaszvirággal és páfránnyal, amiket izlésesen a színskála szerint találtak. Alattuk a cserepekhez passzoló mintájú tálkákban víz csillogott. A sarkokban, kettéfűrészelt hordócskákban méteres kínai citromfa, diffenbachia, tujafa, mahónia. A fém éjjeliszekrényekre pedig fonott kosarakat tettek, bennük disztókokkal, amiken meghagytak egy darab indát levélkével, és kukoricacsöveket szúrtak közéjük. Nagyon gusztos kis kosarak voltak, és Elisabetta BiceRossi a virágos párkány felé fordulva, mosolyogva és hálával telten hunyta le a szemét.

Vízcsobogásra ébredt, és arra, hogy nagyon kell pisilnie. Egy köpenyes ápolónő farát látta, oldalt pedig egy piros műanyag öntözőt, aminek sárga pasztik virág végéből víz csurgott a cserepekbe. Vele srégen

szembe állig húzott takaró alól egy öregasszony bámult bele az arcába. Szokatlanul nagy szembogara volt.

– Á, felébredtünk!

Az ápolónő állt mellette, lógatva a piros öntözőt, végén a sárga, lyukatos virággal. Szabad kezével megigazított egy tököket a kosárban.

– Az én nevem Rosetta-Peppina. A férjem után Vicario. Ebben a kórteremben én vigyázok mindenre. Tehát ha valami kell, lehet szólítani. De legfőbb a nyugalom. Azért vannak itt. Ez nem halpiac, itt nem kap oda a rántás, nem nyürrögnek a kölkök. A főorvos naponta egyszer, délben vizitel.

Letette a kannát, benyúlt a fekvő Elisabetta tarkója alá, megemelte, igazított a párnán, és kiment. Az öregasszony még mindig bámult, csak még fennebb húzta a takarót.

– Rosetta asszony nagyon rendes. Ezek az ő virágai. Mindennap pontos órában locsolja őket, nagyon vigyáz rájuk. A nagyszemű vénasszony ágy-szomszédja szólalt meg, egy negyvenkörüli, legalább százkilós nő.

– Ez – biccentett az öregasszony felé, amitől a tokája himbálózni kezdett – nem tud beszélni. Csak suttog, mert amikor a kamrában keresgél, véletlenül beleivott a marószódás üvegbe. A lúg meg kimarta neki az egész nyakát belülről. Egy bőrszalagon lógó nagy nutriafogat visel a nyakában. Mert gyermekkorában az apja ezeket a patkányokat tenyészítette. Ha akarja, megmutathatom.

Erre az öregasszony hirtelen kidugta egyik kezét a pléd alól, és a szája felé kapkodott, mintha enni kérne. Elisabetta BiceRossi úgy találta, hogy ez a kéz megszólalásig hasonlít egy ágseprűre. A néni suttogott valamit a szomszédja fülébe, látszott, ahogy forgó tetejű nyálbuborékok keletkeztek az ajkai között, majd szétpukkadnak.

– Ez azt kérde, hogy maga jött-e vissza a túlvilágról. És ha járt a mennyországban, látott-e nutriafeleket?

A kézimunka-tanárnő hirtelen gyengéssé vett erőt, és most valami szédülésfélét is érzett. Csak a fejét rázta tehát, hogy nem jött ő vissza sehonnan, és nem is látott semmit, pláne nutriákat nem. A szétmárt nyelvcsövű beteg undokan tovább bámulta.

Valaki megmozdult a terem egyik távolabbi ágyán, és Elisabetta megkönnyebbülten vette észre a lekászálódó asszonyt, aki szégyenlősen gyűrőgetett

bele egy negyed tekerics vécepapírt a pongyolája zsebébe.

– Pávia – a nő bemutatkozott, de nem nyújtotta a kezét, mert közben a vécepapírt akarta becsukni. – És azokkal fölösleges társalogni. A vénasszony bolond szegény, és ezenkívül szereti a tütüt. Akkor is pia után kutatott, amikor megitta a szódát. A szerencsétlen azt hitte, a magas polcra akarták dugni előle az üveget. A dagadt meg, képzelje, elmondom magának, nem is beteg. El van intézve a beutalója. Sok vaj van annak a fején, nekem eliheti. Mindketten Sanbartolomeoból vagyunk, csak az ő férje tejporgyáros, csinálták azokat a szereket, amiket a porontyokkal etet meg a mamájuk, ha nincs neki elég teje. Jól éltek, amíg ennek a debellának agyára nem ment a flanc. Mert képzelje, egy nap megírták az újságok, hogy elcsipték a gyarost éjszaka, amint a feleségét fürdette a nagy kádban, amiben a tejet főzik, hogy por legyen belőle a kicsibabának. Ezért gubbaszt most itt, a férjecsét meg eszi szépen a tömlecpénész. Csak ezért mondom, hogy az ilyenekkel nem kell közösködni. Ha visszamegyünk, majd én mutatok néhány rendes asszonyt, akivel lehet barátkozni.

Elisabetta betakarta magát, és a tejben fürdőző nőre gondolt. Óvatosan odapillantott a kövér betegre, hogy vajon mekkorák lehetnek azok a tejfőző kádak? Szeretett volna újra elaludni, de nagyon kényelmetlenül érezte magát, mert Pávia felől most már többen is őt nézték. Hallotta, hogy valaki belekezd egy történetbe, de a nők nem vették le tekintetüket róla. A beszélő folytatta, biztos szégyellte abbahagyni.

– És ennek a Flórenc nevű mészárosnak a félkegyelmű fia egész nap csak egy patkánnyal szórakozott. A patkány pedig belerágta magát az egyik anyakoca hasszalonnájába, és megfertőzte a kocát, és Flórenc ezt nem tudta, vagy nem akarta tudni, és kimerítte a húst. A fél falu beteg lett tőle, egy ötágú családból mind az öten, és Flórencre mindenki annyira dühös volt, hogy a végén műfogót kellett betegenek neki.

A kézimunka-tanárnő látta, hogy lesik a hatást az arcán. Viszketően idegesítő érzés volt.

– A macska meg mindig ott szeretett sétálni a hűlő sparherd plattján, hogy dörgölőzzék a kúrtóhoz. Amikor leverte a vízforraló korsót, hát úgy megijedt a csörömpöléstől, hogy négy lábbal ugrott a levegőbe, és egyenesen belefejejt a petróleumos tartályba. Min-

den hiába volt, megvakult, megsüketült, kihullott a szőre. Harmadik napra megdögölt szegény.

– Egy olyan sztetoszkóppal nyitogatta őket, mint amilyen a doktorok nyakában lóg. Senki se gondolt rá, mert nagyon rafináltan csinálta. Mindig csak kicsi summát. Végül a takarító lány tált ki, féltékenységeben, hogy mégsem veszi el feleségül.

– Mert a fene se gondolta volna. Hiszen tőlük vettem én is, fogport, pacsulit, talcumot, a legjobb árulták, kerek, pitypangos dobozban, hosszú hajú, fehér lányarccal. Egy éve csődbe voltak jutva, s még mindig nem tudódott ki, annyi margarint adtak el arc-krémes dobozokban.

– A férje az italba halt bele. Felborult a kocsival, rípiyára tört az összes üveg. Minden gödör megtelt pálinkával az úton, jöttek a cigányok, merték ki és vedeltek, mint a disznók. Ez meg mérgében közbük akart vágni egy palackot, de ahogy lehajolt, megszedült a nagy szeszgőztől, megtántorodott, és beverte a fejét egy kőbe. Egy zsebkendőnyi pálinkáslikban fulladt meg.

Elisabetta BiceRossi feje zsongott a rengeteg különböző hangtól. Ilyesztő volt, ahogy egymás szavába vágva hadartak, és közben szünet nélkül őt vizsgálták. Nagyon szeretett volna egyedül lenni és otthon.

– Ezt Morovetti doktor küldi, nyújtott felé két barna pirulát és egy fél pohár vizet az ápolónő. Észre sem vette, mikor jött be. Az arcán valami fintorszerű mosolyt jelentett meg.

– Azt üzeni, ettől jobban lesz a torka.

Mintha még mondani akart volna valamit, aztán mégsem. De mégis.

– Ha kell papír és ceruza, csak szóljon! – és kiment.

Csak egyik gyógyszert sikerült lenyelnie, a másik keserűen a nyelvén maradt. Úgy érezte, mintha megkondították volna a székesfővárosi torony nagy érc-harangját a füle mellett. A szemé előtt táncoltak az óra bádögköpenyes szentjei. Látta, hogy egy újabb asszony nyitja ki a száját. Ha megszólal, ő menten megsüketül. A homlokán kidagadt egy ütőér.

– Én egy nagy állomásban voltam.

Ahogy megszólalt, mindenki elhallgatott, a készülő asszonynak félig nyitva maradt a szája.

– Egy igazi állomás volt, egy csoport katonával, mindegyik zöld egyenruhában. Mellemem állt egy lányka meg az öcsikéje, olívaszín tartalánruhában, a fiún ugyanolyan mellény. Csak senki nem volt ideges, minden utas mosolygott és kezét rázták egymással, mint a templomban, amikor van a köszöntések egymást a béke jelével. A vonaton jött a kalauz, ellenőrizte a jegyemet, mosolygott, én is mosolyogtam, és kezét ráztunk egymással. Gyönyörű tájon utaztunk, minden csupa tavaszi zöld, a fák, a bokrok, a fű. Mindegyik más-más árnyalat. Amikor kiszálltam, egy fehér hajú bácsi segített vinni a bőröndömet. Nem tudtam, merre induljak, de nagyon kellemesen éreztem magam. Beültem a vonatállomás kertvendéglőjébe, teát ittam, és hallgattam a kerti zenekart. Egy emelvényről játszottak, nyírfák közül, olyan rácsos dobogóról, amit úgy kell elképzelni, mint a linzert. Be volt futtatva repkényvel. Az emberek jöttek, megálltak kicsit hallgatni a zenét, és továbbmentek. Akkor jött egy hosszú hajú, középmagas fiatalember. Olyan tiszta arca volt, mint egy tükör, és mély zöld drágaköszeme. Kérdezte, jól érzem-e itt magam. A lehelete üdítő volt a langyos melegben, mintha mentát rágsált volna. Én mondtam, hogy nagyon jól, mire mosolygott, azt mondta, hogy még találkozunk, és elment. Én pedig azt éreztem, mintha valaki mély álomból akarna felköltetni, és nem tud, és a vállamtól fogva rázogot. Másra nem emlékszem. És nutriákat sem láttam, fordult az elkerelkedett szemű vénasszony felé, és mintha sírás folytogatta volna.

A kórteremben néma csend volt, lassan sötétedett be.

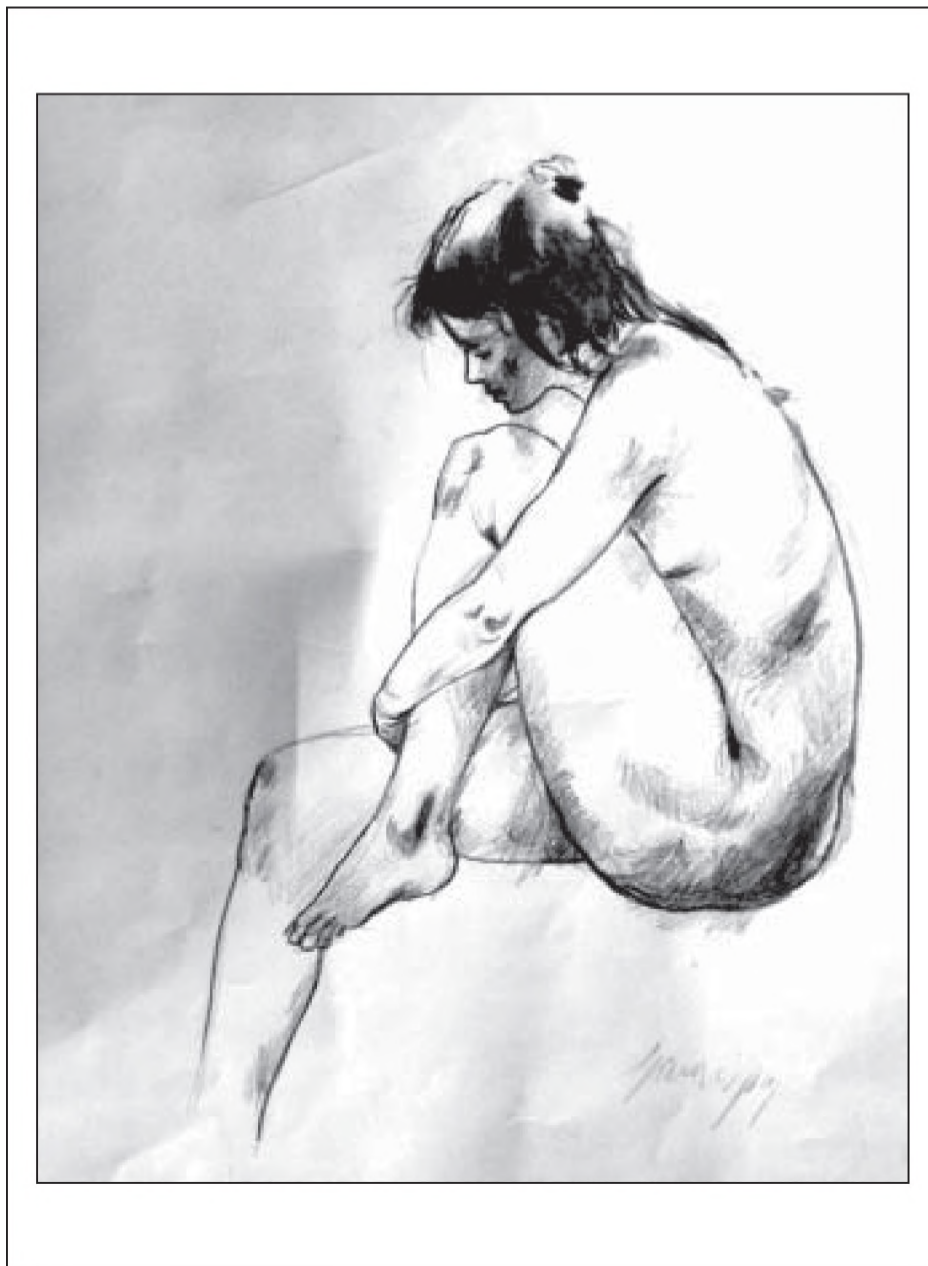
A hang olyan volt, mint amikor köszörült késsel elvágják a liba hátratrót nyakát, és az állat fuldoklik a vérében. Rosetta-Peppina nővér, férje után Vicario, réműlettől kidülledt szemekkel, csapkodó pánikrohamban futkosott fel-alá az ágyak között.

– Mit csináltak, Jézus Krisztus szent nevére, mit csináltak, maguk kur-vá-há-hák?

– és elbőgte magát, majd végre megtalálta az ajtót, és kirohant. Hallatszott, ahogy a folyosón nekiszalad a vizitre jövő főorvos mellének, aki ijedten fogja le hadonászó karjait.

– Tönkretették, ezek a vadállatok tönkretették! Mindegyik növényemet szétcsipdesték, ezek nem emberek, a tetű kurvák! És ismét zokogott.

Bent mindenki némán, csukott szemmel, görcsmereven feküdt. Csak a vénasszony merte kimereszteni nagy szembogarait. Szájából egy fél kínacitromlevél lógott ki.

FRANÇOIS BRÉDA

Prométheusz, piromania magna

A zeuszi-juppiteri, paternálisan papi (apai-„papai”), „pásztori” (lásd: „pásztoróra!”), párviszonyra épülő Család világtörténelmi hatalomra jutását – az Olümposzi Rend kialakulását – egy technikatörténelmi is forradalmi újítás megjelenése segíti alapvetően elő.

Zeusz-Juppitert, a Patert, a „halhatatlanok” (= az emberi nem) és a „halandók” (= az emberi egyénben konkretizálódó emberiség) Atyját, a papi funkciót is betöltő Apát, a belőle létrejötték igaz Pásztorát a tűz – eme világalkotó energia – megszelídítése teszi humánontológiai (emberi létezésstudományi) tényezővé. Zeuszt, Kronosz-Saturnus, az Idő, a Történelem, az állandó „Törés” és Osztódás fiát a Tűz – az őstörténet eme atombombájának a – kezelése emeli valóban ki a tűzet -nem- értő zoológiai regnum osztónközpontú üvegburájából, és indítja el a projektív, előrevetítő, előrelátó, pontosan „jósó” gondolkodás – a „gond” – a jövőt fontolgató bemérés, a következtetéses, elemző – analitikus-„osztó” eszmélkedés – a **ratio** – „radikális” útján.

A zeuszi „diktatúra” bevezetését és hegemonikus győzelmét egy rendhagyó Titán, Prométheusz – a tűz – segíti. Az istenekől (azaz: talán éppen a Zeusz villámból) „ellopott” tűz titáni Titok – technikatörténelmi konyhatitok – s ezen őstörténelmi iparikémkedést nyilván kínos büntetés követi.

E kozmoszteremtő és ekképp mitikus elementum – a tűz – kezelésének a birtokában a pirotechnikát immár elsajátító emberiségnek méltán „hízzhat a mája” – a „prométheuszi máj” – s ezentúl büszkén verheti a mellét, hogy ő már nemcsak „állat”, hiszen amazok, rettegek a tűztől, mert nem értik eme elkápráztató, rémes, égető és halált okozó csodafegyver használatának a gyakorlati módzatait.

Ő, a Tűzhasználó már nem buta állat, hanem „állatfőlti-állat”, Ő az Allatok Istene, avagy kurtán: „ember”!

Prométheusz – a Tűz – segítette a Nagy Harcba – a Titanomáchiában – Zeusz-Juppitert, a szociális, szexuálisan bináris alapmatricájú embert – az állatvilágot megtagadó, „fölsőbb rendű”, renegát, tételes anti-Allatot, hogy a titánok – az őskor fizikai entitásai – fölé emelkedjen.

Am Zeusz visszaél a Tűz elsajátításának e világtörténelmi ajándékával.

Zeus, az ember „kínosza” a tüzet: a kaukázus szikláiból fémeket olvaszt, testvéreinek, az állatoknak a belsősegeit (a májat, a szívet, stb.) parázson piritja, majd saskeselyűként nap mint nap fölfalja, sült húst kezd fogyasztani, a régi ragadozó osztónok kifinomulnak: ő már nem ragadozó, ő már... „gasztronómus”!

Megjelenik a konyhaművészet – minden alkímia afája és ómegája –, s Zeusz akár mint repülő dinoszauruszból Ikaroszként-Phaetonként vízbe (tengerbe)

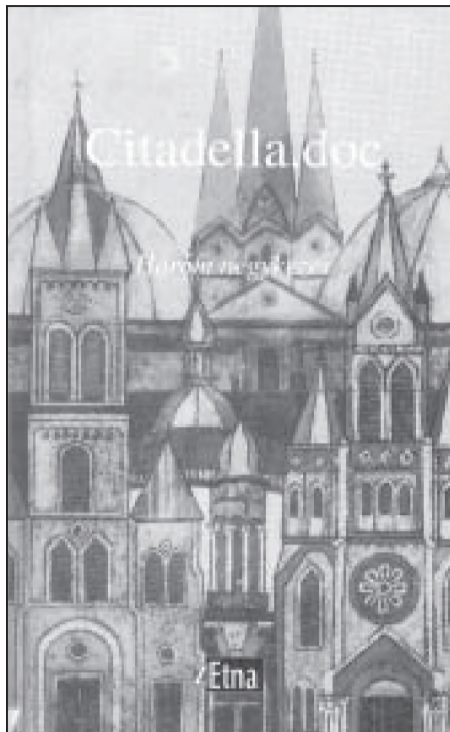
pottyant, s onnan kikecmergett „emlős sas” – mint Sphinx –, akár mint Apa-Pap-Pásztor-Pater – fogózkodjunk meg – : szakács lesz!

Szakralizálódik a táplálékért – a húst, s ezennel: a „rostonsültért” – történő olés: a „rég”, állati táplálkozás mód kielégítése ritualizálódik, s a ragadozó falatozás illedelmesített változatát ezentúl úgy hívják: „áldozni”.

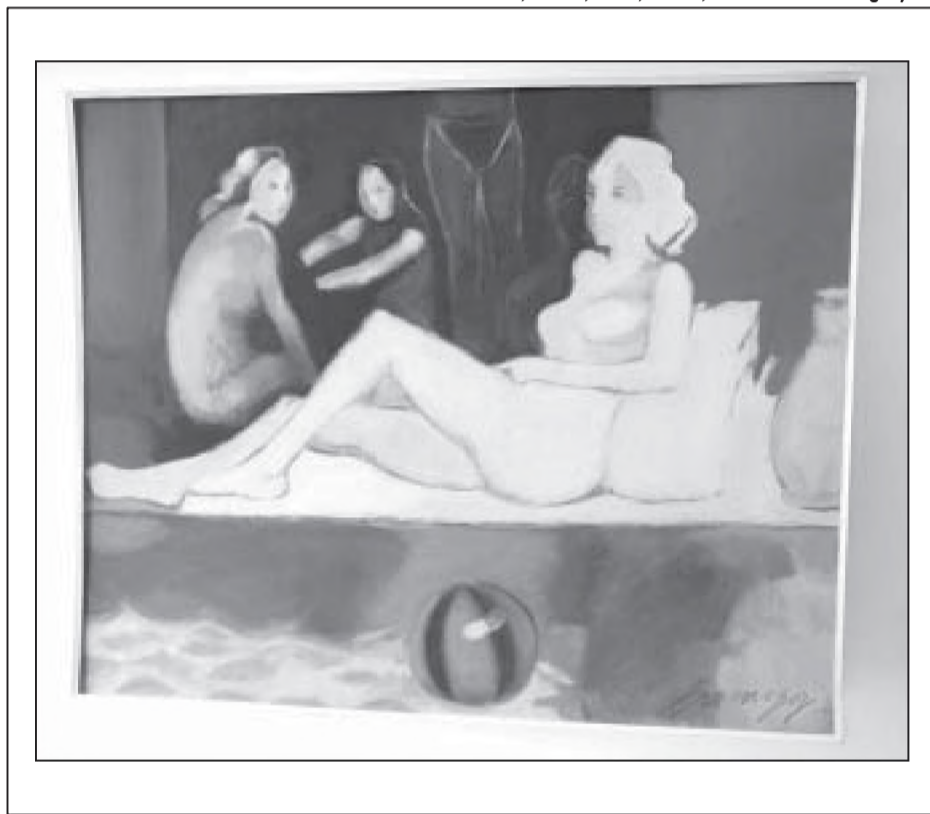
Az áldozat – az állat, s elsősorban annak húsa, hiszen a csont s a rosszullétet, „sírást” okozó „zsír” az „istenekké” (azaz: nem az emberré, nem embernek való) – természetesen „bűnös” is: s világos, hogy rá kell fogni: legfőbb bűne az, hogy „földi állat”, Zeusz, az ember pedig nem az: Zeusz, az ember -az ex-állat- már nem lelketlen barma a Földnek, hanem légi természetű élőlény, azaz: minimálisan „saskeselyű”!...

A mészárosok céhe is fölép az emberi történelem színpadára, s az áldozópapok kése a Kereszténység hajnaláig unos-untalan villan, fölemelkedik és lesújt.

Prométheusz – a Tűz – pedig váltig ég, s sül a máj, s sülnek a vesék, amelyekbe mostmár bele lehet látni, sülnek a szívek, a tüzesek, pirulnak a **pyros** (gör. tűz) gyümölcssei, a pergelt pörköltök, a karizmás karajok, a flash-flekkének, a parázson még agitáló, pironkodó agyak és azóta – pirulunk mi is.

(Citadella.doc: három négykezes; szerkesztette és a szerb szövegrészeket fordította Beszedes István, zEtna, 2003, Zenta, Szerbia-Montenegró)

Világhalós citadella

A mai prózának igen gyakran egy nem egészen pontosan körülhatárolt város az alapja, a molnárferenci Grundja, ahol az egész történet lejátszódik. Ezt érezheti az is, aki kézbe veszi a Citadella.doc című kötetet, amely egy kétségtelenül izgalmas vállalkozás eredményeként született. A vállalkozást a zEtna, jugoszláviai internetes folyóirat indította el (Jugoszlávia nincs már, de a weboldal megmaradt) rábírva három magyar és három szerb író, hogy írjon négykezeseket. Így született meg három négykezes prózafűzér, amely egymásra kapcsolódó, és egymásra rétegződő világokban megtörtént kalandokat ír le az olvasó számára. A három próza-fűzér: A nagyváros mögött (Dorđe Pisarev – Bakos András), az Egy kódos éjeli krónikája (Milos Latinović – Lakatos Mihály, és a Szamosztrell (Balla D. Károly – Slobodan Ilić).

A címadó szöveg az első fűzérből való, és sok mindent elárul a kötet egészéről, úgy is mondhatnánk, hogy mindhárom négykezesben a citadella, a legfelső pont kérdésköre tematizálódik. A legfelső réteg, a hat szerző szövegeiben nagy fontossággal bír. Mindig a felszín az a szint, ahonnan elindulnak a magasabb/mennejebb vagy alantabab/pokolibb dimenziók, világok felé.

Mert az egyértelműen kvilágik ebből a könyvből – ha valaki eddig nem tudta volna – hogy a városok réteges szerkezetűek, és aki megtalálja az átjárókat a különböző rétegek között, az minden bizonnyal író, de legalábbis szabadbá válik ember, mint Balla D. Károly vendégmunkása.

Az átjárást látomások, alkohol hatására lérejevő víziók teszik lehetővé (előbbire jó példa a Dorde Pisarev, utóbbira pedig a Bakos András által leírt szereplő).

Érződik a szövegeken, hogy internetes lap számára íródtak, hiszen megpróbálnak ehhez a kommunikációs formához illő prózairási módszereket alkalmazni, szinte minden textusnak van valamiféle paratextusa, többé-kevésbé jelzett háttere, amely lehet egy Borges idézet, egy Marquettől származó szövegrészlet, vagy csupán egy egyszerű utalás Kafkára, Danilo Kíšre és a többiekre.

Szinte mindenütt tematizálódik az értelmiségi lét, a szerkesztőségi kuckójába visszavonuló irodalmár alakja, miközben párhuzamos világok is felbukkannak a szemetekukából kimászó öregúr, vagy a solymászni készülő fiatal herceg alakjában, alakja által.

Nők, sörök, kocsmák, alászállások, és rövid ideig tartó felemelkedések jellemzik a Citadella.doc négykezeseseinek világát, amely a szerzők eltérő stílusa, és életkora ellenére, mégis egységes szöveggé, önálló és ontórvényű világgá állnak össze, olyan városná, avagy citadellává, amelynek utcáin és rejtékosvényein szívesen barangol az olvasó.

A négykezesek nagy erénye, hogy túl a szerzőváltásoknak is köszönhető ritmusváltásokon, amelyek olvasmányosabbá teszik a kötetet – végig finoman egyensúlyoznak az elvont és a konkrét világok között, a hipnózis leírásától egészen egy író kéz pontos meghatározásáig terjedő skálán mozognak, miközben az olvasó úgy érzi, hogy egyetlen szöveget olvas, amely olyan mintha egy Danilo Kíš novellából és egy Hajnóczy Péter kisregényből lenne összegyúrva.

KARÁCSONYI ZSOLT

Az olcsóbban adott szépség

„Szeresd a te emlékeidet, és tied lesz a mennyeknek országa! – prédikálta a császár” a szőlőhegyen Kis Harai Mihálynak, az „elesett slágerszerzőnek” avagy Michael Von Harainak, a „császári táborsernagynak” a *Kék farkasokban*, miközben rágyújtott egy hosszú amerikai cigarettára. És Kis Harai Mihály, csakúgy, mint Király László megannyi hőse a *volt és van* határán, a szebb történetek kedvéért tűzbe nézve történetekké formálja emlékeit.

A Király László összegyűjtött prózai írásait tartalmazó *Madarak árnyéka* kötet hátlapján Mózes Attila ajánlása is az emlékek mint *vagy volt, vagy nem volt* állapotnak az időtálló, királylászlói megörökítésére hívja fel a figyelmet, miközben maga is emlékeztet próbál a fel/megidézett szépség múltbeli és jelenbeli fogadtatására, (újra)olvasására. Mózes ajánlása ugyanakkor egyben visszaigazolás is. Legitimálása a történeteknek, az összegyűjtött írások szándékának: „Te, nem tudom, de ha egyszer nekem sikerül valamit is jól megírni, akkor én azt szeretném, hogy ez a történet legyen, ami akkor történt a Breughel-képről másolt téli tájban, a kísérteties fényben...” (*Kék farkasok*)

A felidézett emlékek, az újra megélt/átéltélt múltnak a történetgeneráló szerepével ellentétben Király László prózája mégsem nevezhető egy magyarosított prousti történetnek, és a lírai töltetek mellett nem mondható újabb Szindbád-útnak sem. A *Madarak árnyékának* tizenöt írása, a szerzői instrukció figyelembe vételével, egy Breughel-festmény változatának is tekinthető. Főként azért, mivel Király László prózai írásaival több kötetben is találkozhattunk, de a jelen kötetben, az összesített jelleg folytán jobban körvonalazódnak látszanak Király László prózájának főbb sajátosságai, a történeteket a motívumok nemcsak önmagukon belül, hanem egymás közt is szer-

vesen egymáshoz kapcsolják. Az emlékek, történetek közötti összefüggést az emlékezés során maguk a szereplők is felismerik: „Mennyi mindenről lehet beszélni – mondtam. – Végül kiderül, hogy minden összefügg, minden egymásba kapcsolódik.” (*Kék farkasok*)

Az írásokat meghatározó, strukturáló motívumok ismétlődése, mint például a színszimbólika, a fehérnek, a hónak, a télnek mint évszaknak a dominanciája, a táj és ember irreális kapcsolata (a vaddisznók vagy a kék farkasok látványa a *Kék Farkasokban*, vagy a lovak lábnyoma a hóban a *Fény hull arcodra, édesem* című novellában) az emlékek mint mozgásba hozott múltnak a történeteszerző jellege, vagy a Mózes által emlegetett „lebegtetett realizmus” markánsan kijelöli Király történeteinek nyomvonalait. A külön életutakat, emlékeket felidéző történetek visszautja ugyanis egyidejűleg fikatív és reális téridőt is feltételez: „Mentem a faluba, vissza a kegyetlenségbe, vissza a gyermekkor két villámli esztendejébe, mentem segíteni a feleidnek, az elleneidnek, apám; dőcögött velem a tődőbajos vicinális; (...) és elértem a gyerekkoromba, és éjszaka mentem, és lehajtott fejjel mentem, mert nem akartam látni semmit; semmit sem akartam látni” (*A hetedik nyár balladája*). Ebben az egyszerre fikatív és reális téridőben nem elsősorban az emlékek az újra-átélése a cél. A *Kék farkasok* Kis Harai Mihály talán a történetek szereplői közül az egyetlen, aki célzatosan is megfogalmazza az emlékezés célját: „Magamat akarom emlékeztetni (...), mert ajjasságnak tartom a felejtést. (...) Azt akartam, hogy minden visszatérő olyanunk várjatok, mint engem, hogy vallassátok meg magatokat minden visszatérő előtt. Vagy így a hídon, vagy másként, mindegy az. Gyakran kell tisztálkodni, hogy tiszta legyen az ember.” Az emlékezésnek ez a

számadó, magyarázó jellege ugyanakkor nem mentes a múlt történéseinek az utólagos megmagyarázásától sem. A legtöbbször montázs technikával felépített szerkezetek utólagosan, a felidézettétség perspektívájából nyerek el végso értelmüket, teremődnek meg a végso összefüggések. Mindezek úgy, hogy maguk a szereplők is tudatában vannak, emlékeztetik az „éppen most” aktualitását viselik magukon, aszerint kapják meg színeiket, hangulataikat, hangsúlyukat és nem utolsósorban sorrendjüket.

Az emlék felidézése ugyanakkor az egyedüli ok a mesélésre Király novelláiban. A történetek szereplőinek jelene csak kiindulópontként szolgál a múlt felelevenítéséhez, a szereplők jelene avagy esetleg jövője homályban marad. A hősök visszatérnek az emlékek helyszínére, megidézik a múlt szereplőit, számukra készítik őket, szembenézni hajdani önmagukkal, magyarázatot kínálni hajdani cselekedeteikre (*A sziget, A hetedik nyár balladája*), vagy felbukkannak egy faluban, s jelenlétükkel ki nem mondtott vagy eddig fel nem ismert összefüggések megteremtésére készítetik az ott lakó embereket. A múlt történéseinek felidézése után a történetek szereplői elvonulnak, nem tudni, hová, merre: „Néztem az írást. Köszönök mindent – ez jó. Ha jó híreim lesznek, visszajövök – ezt ki lehetne húzni; mindegy, hagyom. *Elvettem egy Winstont az útra*. De milyen útra? Maradjon. (...) Vettem a táskám, és nekiindultam a hegynek. Gondoltam, az erdőn átvágok, s a következő völgyben majd talállok egy vonatot vagy egy autóbust, amelyre felszállhatok. És ha nem talállok?” (*Kék farkasok*)

A történetekben felmerülő emlékeknek ugyanakkor kettős csapdája van. A terhes emléktől való megszabadulás iránti vágy és az emlék utáni nosztalgia egyszerre feltételezi az emlék/múlt által függővé tett szereplők közti viszonyok kialakulását és a személyes emlék megoszthatatlanságát. Azaz a mesélés aktusa, az emlékek mint *rossz hírek*, „az olcsóbban adott szépségnek” újra-átélése nem mentes némi nosztal-

giától, avagy a múlt átírásának szándékától, ugyanakkor az emlék átélése, megérezése, a történetekbe való beavatás a jelen avagy a közelmúlt szereplői közötti viszonyok kialakulásának is záloga: „És szerettem volna elmondani neki, hogy érezze meg ő is a szépséget benne, hogy tudhassam róla: tudja és érzi úgy, mint ahogy én érzem. (...) És éreztem: ha most megérti, akkor soha semmi el nem távolíthat tőle, akkor valami történik, valami olyan csoda, ami megoldja a sorsom jó előre, egyszerűvé és elviselhetővé tesz mindent” (*Kék farkasok*)

Az emlékek általi átírási determináltság folyamatos külön- és üresjáratokat eredményez. Kis Harai Mihály *kényszeredett* beszélgetése a csósszel, vagy az apja gyilkosát felkutatni visszatérő fiatalember, akiben az emlék nem szított elég gyűlöletet, hogy a tervezett bosszút végrehajtsa (*A hetedik nyár balladája*) külön játsszmákká alakítja a történeteket: „Azt pedig hogyan várhattam volna el tőle, hogy pontosan megérezze mindazt, amiért ebbe a történetbe belevágtam. Hiszen én sem érzem az ő életét (...) lassan csak a saját játékom marad, de amit ennek ellenére végig kell most játszsanunk.” (*Kék farkasok*)

A *Madarak árnyéka* történeteinek hősei számára azonban a kivonulás, az elmenekülés, a pathhelyezet, a csak saját játék végigjátszásának fináléja mondhatni, csak látszólagos. A szereplők a jelen *nem történik semmi* dimenzióját *olcsóbban adott szépség* folyamatosan tökéletesített, az elmesélés révén jelenidejűsített változataival emelik a *vagy volt vagy nem volt* állapotába: „Kezdjük rendezen es elején. Ide jöttem, ezt láttam, ezt hallottam, vagy ezt és ezt véltem látni, hallani, ez és ez a szór. ezért és ezért nem bírok itt maradni, és így tovább, sorban, fölölleges cicomák nélkül.” (*Kék farkasok*)

DEMETER ZSUZSA

(Király László: *Madarak árnyéka. Összegyűjtött prózai írások*. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003.)

Szamizdat kiállítás

A Szamizdat kiállítás a hatvanas-nyolcvanas évek Közép- és Kelet-Európájának egyedülálló kulturális jelenségét, a kommunista diktatúrák szellemi illegálisában létrejött alternatív kultúra világát mutatja be: gépelt vagy nyomtatott könyveket, plakátokat, röplapokat, fotókat, képzőművészeti albumokat, festményeket és szobrokat.

A brémai Kelet-Európai Kutatóintézet 1982 óta gyűjt és elemez szamizdat dokumentumokat. Európában egyedülálló archívumában a független gondolkodásnak több mint százezer, a korábbi szovjet blokkban keletkezett dokumentuma található. A magyarországi kiállítás a brémai intézet anyaga mellett, kibővítve, átfogó képet ad a magyarországi ellenzéki körökről és mozgalmakról, a következő intézmények gyűjteményeire is támaszkodva: Nyitott Társadalom Intézet (OSI) Szabad Európa Archivuma, Országos Széchényi Könyvtár, 1956-os

Intézet, Történelmi Hivatal, székesfehérvári István Király Múzeum, Fővárosi Képtár, Artpool Művészetkutató Központ, Ludwig Kortárs Művészeti Múzeum, BTM Kiscelli Múzeum, Fővárosi Képtár.

A szamizdat szó az oroszról származik és saját kiadást jelent. Vagyis azt, hogy költők úgy írtak verseket, művészek úgy állították ki műveiket és állampolgárok úgy küzdöttek jogaikért, hogy előtte nem kérték ki a cenzúrahatalom engedélyét.

A brémai kollekciónak mintegy négyszáz kiállítási tárgya Magyarország, Lengyelország, a volt Csehszlovákia, az NDK és a Szovjetunió politikai, kulturális, irodalmi, képzőművészeti ellenállását ismerteti, most először nem országok, hanem témák szerint elrendezve.

A kiállítás 2004. január 31. – 2004. május 2. között tart nyitva Budapesten a Millenáris Park, D-kiállítási csarnokában. (NOL)

Korunk Kulcsa

Hetvennyolc éves hagyományához híven, de folyamatosan a megújulást keresve, szolgálva – Kolozsvárról az egész magyarságot kívánva megszólítani – a *Korunk* a 2004. esztendővel kezdődően, farsangi időben kiemelten jutalmazni kívánja egy-egy munkatársát, aki fontos szerepet vállal a folyóirat szemléletét, tudatalakító munkájában. A jelképes kulcsot, Korunk Kulcsát a szerkesztőség első alkalommal Tettamanti Béla Budapesten élő grafikusnak ítélte. Tettamanti 1991 januárja óta közel kétszáz rajzával volt és van jelen a lapban, korunk – és a *Korunk* – képi értelmezéséért sokat tett, olyan lapszámokat közelített az olvasóhoz, amelyek a szegénységről, a versenyhelyzetről, a hatalom természetrajzáról, a korrupcióról, a kisebbségi létről, a nők helyzetéről, a határokról, az európai integrációról szólnak. Munkái szerepeltek a Korunk Galériában (Kolozsvár, 1996) és a Műcsarnokban szervezett *Korunk*-esten (Budapest, 1998). – A Kulcs átadására 2004 februárjában, a *Korunk* szerkesztőségében kerül sor.

Lapszámunk szerzői

Balázs K. Attila – 1973 született Baróton, a Kolozsvári Műszaki Egyetemen és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar–angol szakán szerzett egyetemi diplomát. A Székelyföld, a Helikon, és a Korunk közölte verseit.

Bréda Ferenc – 1956-ban született Déván, költő, író, műfordító, kritikus. Kötetei: *Tovább*, Dante nyomában (1977), *A létezésről a lehetőségig* (1980), *Tűzpróba* (1983).

Burus János Botond – 1981-ben született Csíkszeredában, jelenleg a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem politológia és újságíró szakos hallgatója. Írásait a Helikon közölte.

Demeter Zsuzsa – 1977-ben született Székelyudvarhelyen, a BBTE magyar–finn szakán végzett, jelenleg Kolozsváron él.

Farkas Wellmann Endre – 1975-ben született Marosvásárhelyen, költő. Művei: *A lelkiismeret aluljárói* (1997), *A vágy visszakézből* (1999), *Kulipendium* (1999) *Könnyűrelett* (2000).

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete *Sok fal* címmel 1969-ben jelent meg 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négy nyelvű antológiáját, legutóbbi a *Kik és Mik* (2003).

Fried Noémi – 1974-ben született Szalárdon (Bihar), költő, jelenleg egy nagyváradi antikváriumban dolgozik. Kötete: *Ne hívjatok Naóminak* (2001).

Kántor Lajos – 1937-ben született Kolozsváron, József Attila-díjas, Pulitzer-díjas szerkesztő, író, újságíró, számtalan kötet szerzője, a Korunk főszerkesztője.

Kukorely Endre – 1951-ben született Budapesten, József Attila-díjas vers- és prózaíró, kritikus, szerkesztő, 1985-ben megkapta a Legjobb elsőkötet-díjat.

Szabó Péter – 1952-ben született Aradon, költő, műkedvelő képzőművész. Verseskötetei: *Szerelimbontás* (1980), *Ami fontos* (1985), *Vagyunk* (1995).

Varga Anikó – 1980-ban született Nagybanán, teatrológia szakot végzett Kolozsváron.

Varga Melinda – 1984-ben született Gyergyószentmiklóson, első éves a Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar–néprajz szakán. Az Echinax magyar oldalainak szerkesztője.

Zöldi László – 1945-ben született Dunapatajon, családja Erdőhegyről származik. Újságíró, kritikus, szerkesztő, médiatörténetet tanít több felsőoktatási intézményben. Eddig nyolc kötete jelent meg.

Kulturális hírek

Kilépett Parti

Parti Nagy Lajos, Döbrentei Kornélnak, a Tilos Rádió ellen szervezett tüntetésen elhangzott beszéde miatt kilépett a Magyar Írószövetségből.

„Ha legfelsőbb magánügyüket, a hitet harcos honfitársaim nem prostituálnák, nem vinnék egyre-másra az utcára, ezt az én kilépésemet is, magánügyhöz illően csupán az Írószövetség elnökehez küldtem volna el. Így, azt hiszem, a nyilvánosságra tartozik” – áll abban az *Élet és Irodalom* című hetilapban megjelent glosszában, melynek (néhány személyes mondattal kiegészített) szövegét a Magyar Írószövetség elnökének Kalász Mártonnak is elküldte Parti Nagy Lajos. Parti Nagy Lajos 1987–88-ban a Magyar Írószövetség egyik titkára, sokáig pedig választmányi tagja volt.

Népművészeti kiállítás

„Szépanyám fonta, dédanyám szötte címmel január 22-én, a Magyar Kultúra Napja alkalmából nyílt kiállítás Gyergyószentmiklóson régi szöttek asztalkendők, törülközők, székely festékes szőnyegek, és székely népviseletről. Ez volt az egyetlen rendezvény a városban, amely megemlékezett a Magyar Kultúra Napjáról. (RMSZ)

Ismeretlen Kafka-levél

Franz Kafka (1883–1924) világhírű prágai német író csehül írt, eddig ismeretlen levelére bukkantak nemrégiben a cseh kutatók egy hollandiai, szláv nyelvekkel foglalkozó irodalmár hagyatékában. A mintegy három oldalas, kézzel írott levél azért kivételes fontosságú, mert egyértelműen bizonyítja, hogy a műveit németül író Kafka szóban és írásban is kitűnően bírta a cseh nyelvet. Irodalmárok körében ez a kérdés mind a mai napig éles viták tárgya. Káfkának ugyanis mindössze valamivel több mint kétfuóttat csehül írt, rövid levele maradt fenn, s azok többsége is hivatali értesítés.

Forgatagos idők

Nagy Pál *Forgatagos idők* című kötetét mutatták be a múlt hét végén Marosvásárhelyen. A könyv szerzőjét 80. születésnapján ismerősök, barátok köszöntötték, Káli Király István és Gálfalvi György a kötetet, Sütő András pedig az író életművét méltatta. (*Kronika*)

Anyám fekete rózsza

A nemzetközi vers- és prózamondó-találkozót az édesanyák tiszteletére tizenmegyei rendezte meg az Anyám Fekete Rózsza Közhasznú Alapítvány. A versenyen gyermek (12-15 év), ifjúsági (16-21 év), felnőtt (22-65 év) valamint szépkorú kategóriában lehet indulni. Nevezési határidő: 2004. március 1. A versenyfelhívás és a jelentkezési lap letölthető a www.ccenter.ro weboldaltól. Bővebb információ a Hargita Megyei Kulturális Központnál kapható (Csíkszereda, Petőfi Sándor utca 36., tel: 0266-372-044, 0266-315-891).

A gálával egybekötött döntőt a veresegyházi Váci Mihály Művelődési Házban szervezik 2004. április 29.–május 2. között.

Látó Nívódíj

A Látó irodalmi színpadán, a szerkesztőség Tanácskozmányi termében ma, január 31-én délután 6 óra körül átadják a 2003-as Látó Nívódíjat. Az elismeréssel Hatházy András drámaíró, színművész tüntetik ki.

Magyar Filmszemle

Dokumentumfilmekkel és az esti ünnepélyes megnyitással kedden kezdetét vette a 35. Ma-

gyar Filmszemle. Az idei mustra a megszokott szakmai, illetve a közönségnek szóló vetítések, viták mellett több különleges eseményt is kínál, az első mindjárt a megnyitón volt, a Budapest Kongresszusi Központban: átadták az első Mozgóképmestere díjakat, szám szerint tízet. A kitüntetésben a 65. életévüket betöltött Kossuth-díjas filmművészek részesülhetnek.

Megalálták Pázmány könyvtárát

Háromszázhetven év után Pozsonyban előkerült Pázmány Péter könyvtárának félszáz darabja: az 52 kötetet Dr. Mészáros Klára, a pozsonyi egyetemi könyvtár régi nyomtatványok és kéziratok osztályának vezetője fedezte fel a könyvtár két és fél millió állományának rengetegében.

Mészáros Klára történész hétfőn emlékeztetett arra, hogy az ellenreformáció vezérének, az egyetemalapító bíborosnak, a magyar barokk próza legjelentősebb mesterének személyi könyvtárát több mint 370 évig hasztalan keresték. Pázmány monográfusa, Fraknói Vilmos és mások is e könyvtár fellelésének szentelték kutatásaik jelentős részét, de eredménytelenül.

Elhunyt Helmut Newton

Helmut Newton, a világhírű fotós január 23-án végzetes autóbalesetet szenvedett Los Angelesben. A németek egy álmot is gyászolnak vele: a náci korszakban elüldözött, zsidó származású művész nyáztól visszatért volna Berlinbe, és ezzel egy újabb művész „rehabilitálta” volna a várost. A fekete-fehér aktfotóival iskolát teremtő Newton képeit már tavaly Berlinnek ajándékozta, és sokan abban reménykedtek, hogy a mester jelenlétével a divatfotózás egykori fővárosa visszanyerhet valamennyit egykori fényéből.

Balassi Bálint-émlékkard

A rangos magyar irodalmi díjat, a Balassi Bálint-émlékkardot az idén Vári Félián László nyerte el, döntött az elismerést odaítélő kuratórium, melynek elnöke Makovecz Imre. A kárpátaljai Mezőváriban élő poéta nagy örömmel értesült a döntésről: korábban részt vett karátadási ünnepségen a budai Gellért Szállóban, s ő maga is írt már Balassira emlékező verset. A testület a Balassi-fordítónak járó kardot egy firenzei professzornak, Armando Nuzzónak ítélte oda, az itáliai irodalmár már számos Balassi-verset átültetett olasz nyelvre, sőt kötetet is kiadott a magyar költőóriástól. A díjátadás – az idén nyolcadszor – a hagyománynak megfelelően Bálint napján, február 14-én Budán lesz.

Átadták a felújított Deák-mauzóleumot

Főhajtással tisztelegtek és koszorút helyeztek el a közjogi méltóságok Deák Ferenc eredeti formájában felújított mauzóleumánál hétfőn Budapesten, a Fiumei úti sírkertben. „Közmegegyezéssel Európába, ez a deáki életmű ma érvényes, nekünk szóló üzenete” – fogalmazott beszédében Medgyessy Péter miniszterelnök. Hite szerint – tette hozzá a kormányfő – csak ez lehet az alapja a modern, európai Magyarország megteremtésének. Medgyessy Péter szavai szerint „a magyarok számára nincs kétféle nemzeti érdek, mert nincs két nemzet, mint ahogy két ország sem”.

Olasz filmklub Budapesten

Az olasz filmklub programsorozata a *Szemem fénycímű* film vetítésével vette kezdetét a héten. A VIII. kerületi Bródy Sándor utca 8. szám alatti Olasz Kulturális Intézetben május végéig heti rendszerességgel követik egymást a vetítések.

Szobrot állítanak Petőfinek

Ilyés Gyula az RMSZ Szatmár megyei elnöke bejelentette, hogy még idén, az érdekvédelmi szervezet a város civilszervezetei és a lakosság támogatásával

szobrot állít Petőfi Sándornak, aki mint ismeretes többször is időzött a városban, elsősorban Erdődre utazva, vagy csak azért, hogy Júlia közelében legyen.

Díjkiosztásra készül az Írószövetség

A 2003-as esztendő irodalmi könyvtérését a tikos szavazással megválasztott zsűri az idei tavaszon helyezi mérlegre. A díjkiosztásban érdeklét kiadválalatok és szerzők február 15-ig küldhetik be a bíráló bizottsághoz két példányban a legsikeresebb kiadványaikat. Cím: Uniunea Scriitorilor din România, Calea Victoriei 115, Biblioteca. A neves kritikusokból, irodalomtörténészekből, prózaírókból és költőkből álló zsűri március 30-án tartja első munkaiülését. A díjkiosztásra júniusban kerül sor. A nemzetiségek nyelvén írott könyvek értékelése és díjazása az Írószövetség Nemzetiségi Bizottsága hatáskörébe tartozik. Bővebb információk naponta a 021/212-8579-es telefonszámon, Balogh Józsefnél. (RMSZ)

Antropológiai Filmszemle

Április 20-24-én a budapesti Uránia Nemzeti Filmszínházban másodsor rendezik meg a Magyar Néprajzi és Antropológiai Filmszemlét, a Dialéktus Fesztivált, olyan 2000-nél nem régebbi antropológiai filmalkotásokkal lehet benevezni.

A részletes meghirdetés és a nevezési lap letölthető a Palantir Film Alapítvány honlapjáról: <http://www.palantirfilm.hu/dialektus/meghirdet.htm> A jelentkezési lapokat a alapítvány postacímére kell eljuttatni. Nevezési határidő: 2004. február 13.

Benczúr Gyula-évforduló

A legendákkal és mondákkal átszőtt nyíri táj adta Benczúr Gyulát a magyarságnak 160 éve. A nagy magyar képi 1844. január 28-án született Nyíregyházán. Nagyszabású történelmi festményekkel indult, s mint ragyogó technikájú magyar arcképfestő fejezte be fényesen ívelő pályáját. Történelmi, vallásos, mitológiai tárgyú festményei és színpompás arcképeinek gazdag sorozata a magyar képzőművészet legjelentősebb alakjai közé emelte. (*Erdélyi Napló*)

11 Oscarra jelölték

A legjobb film díja mellett a Gyűrűk Ura – A király visszatér versenyben van többek között a legjobb filmzene és filmadal, a legjobb vizuális effektus, vágás és adaptált forgatókönyv kategóriájában, nem beszélve Peter Jacksonról, aki a legjobb rendező lehet. Erdekes, hogy a hobbitos-világmegmentős mozi egyetlen színészét sem jelölték a díjra.

Magyar cirkuszsiker

A magyar cirkuszművészet óriási sikereként a huszonhat éves Richter Flórián az igazán rangos kitüntetéssel, az Ezüstbohóc díjjal kapta Monte Carlóban, a világ legnagyobb cirkuszfesztiválján lovasakrobata számára. Mellette még három különdíjnak is örülhetett Edit feleségével, a számokban partnerével.

Háború a Disney vezetéséért

Az utolsó Disney örökös, aki a Walt Disney Co. igazgatóságából a közelmúltban távozott, újabb frontot nyitott a vállalat vezérigazgatója Michael Eisner ellen. Miután a Walt Disney alelnöke, Roy Disney decemberben lemondott, hasonló lépésre szólította fel a céget 1984 óta irányító Michael Eisner is. Disney akkor három oldalas levelet küldött Eisnernek, amelyben élesen bírálja az elmúlt hét éves tevékenységét. Mint a sajtóbeszámolókból kiderült, Walt Disney örököse úgy vélte, hogy az 1984-ben a vállalat élére került Eisner kezdetben remekül dolgozott, ám az utóbbi hét évben végzett tevékenysége már a cég jövőjét veszélyezteti.

Osszeállította IRHÁZI JÁNOS

A VILÁG LEGNAGYOBB PÉLDÁNYSZÁMBAN MEGJELENŐ MAGYAR IRODALMI HAVILAPJA

Ij

Szerkeszti:
Böszörményi Zoltán,

munkatársak: **Irházi János,**
Karácsonyi Zsolt,
Orbán János Dénes,
Pongrácz P. Mária

<http://ij.nyugatijelen.com>, ij@nyugatijelen.com.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével